

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: **«ВИКОРИСТАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО МЕТОДУ НАВЧАННЯ У
ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ ШКОЛЯРІВ»**

Виконав: студент 2 курсу, групи FK1-M22z
спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура)

Плаксюк Богдан Володимирович

Керівник: **Клюс Олена Анатоліївна**,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
ст. викладач

Рецензенти: **Юрчишин Юрій Володимирович**,
кандидат наук з фізичного виховання та спорту,
доцент

Кам'янець-Подільський – 2023 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ.....	7
1.1. Проблема підготовки вчителів фізичної культури до індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів у теорії і практиці освіти.....	7
1.2. Сутність індивідуально-диференційованого підходу і особливості підготовки майбутніх учителів до його застосування у фізичному вихованні молодших школярів	15
1.3. Педагогічні умови і модель підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування індивідуально- диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів	23
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	38
2.1. Методи дослідження	38
2.2. Організація дослідження.....	41
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ ОЗДОРОВЧО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	43
3.1. Зміст і результати пошуково-розвідувального етапу експериментальної роботи	43
3.2. Експериментальна методика підготовки майбутніх учителів початкової школи до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів	51
3.3. Результати формувального етапу експериментальної роботи та їх аналіз.....	55
ВИСНОВКИ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я

ЗВО – заклад вищої освіти

ЗЗСО – заклад загальної середньої освіти

ВСТУП

Актуальність теми. Гуманістичний характер розвитку сучасної освіти пов'язаний з пошуком шляхів і педагогічних засобів, що забезпечують розкриття індивідуальності і творчого потенціалу кожної дитини. За умов високих темпів життя, складності навчальної діяльності в інформаційному суспільстві, досягнення цієї мети потребує особливої уваги до фізичного стану і здоров'я учнів.

Сьогодні значна кількість дітей, які приходять до фізичної культури, вже мають функціональні порушення, відставання біологічного віку, виявляються психологічно і фізично не готові до опанування шкільної програми. Умови і сучасні технології навчання у школі провокують подальше зниження показників здоров'я дітей, розвиток хронічних захворювань, депресію.

Сутність здоров'я і здорового способу життя особистості розкрито у працях філософів, соціологів, медиків, психологів і педагогів. Обґрунтовано принципи, зміст, форми та методи здоров'язбережувальної педагогіки, розроблено концепції і програми формування основ здорового способу життя у процесі фізичного виховання дошкільників, школярів і студентів.

Вирішальну роль в організації навчальної діяльності учнів, їхньої рухової активності відіграє вчитель, на якого покладено турботу про їхній інтелектуальний, моральний і фізичний розвиток, формування особистісних якостей і ціннісного ставлення до світу. Досліджено підготовку майбутніх учителів до виховання в учнів ціннісної орієнтації на здоровий спосіб життя, формування у них готовності до здоров'язбережувального навчання школярів, ціннісного ставлення педагога до власного здоров'я, формування валеологічної самосвідомості майбутніх учителів на початковому етапі професійної підготовки; формування в учнів фізичної культури культури здоров'я.

Доведено, що в шкільному віці засобами фізичного виховання можливо ефективно коригувати порушення здоров'я, долати відставання учнів у фізичному

розвитку. Значною мірою це залежить від того, наскільки вчитель підготовлений до вирішення завдань із фізичного розвитку й формування фізичної культури учнів з урахуванням стану їхнього здоров'я, індивідуальних потреб і можливостей. Натомість, проблема підготовки вчителів фізичної культури до індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів не була предметом наукових розвідок.

Об'єкт дослідження – професійно-педагогічна підготовка майбутніх учителів фізичної культури у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – зміст і методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів.

Мета дослідження – науково обґрунтувати та апробувати педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність індивідуально-диференційованого підходу і особливості його реалізації у фізичному вихованні учнів фізичної культури.
2. Визначити сутність поняття «підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів», уточнити поняття «індивідуально-диференційований підхід до фізичного виховання учнів».
3. Обґрунтувати педагогічні умови і модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально- диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів.

Методи дослідження. У дослідженні застосовувався комплекс теоретичних методів дослідження: аналіз синтез, дедукція, індукція, класифікація, порівняння, а також вивчення нормативно-правових документів європейських країн щодо освітньої діяльності шкіл сприяння здоров'ю.

Практичне значення одержаних результатів. За матеріалами кваліфікаційного дослідження розроблено експериментальну програму курсу

«Фізична культура з методикою викладання», методика її опрацювання в процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів, тематику навчальних проєктів з індивідуалізації й диференціації фізичного виховання молодших школярів на уроках фізкультури і методичні рекомендації щодо їх розробки.

Матеріали дослідження можуть використовуватись у практиці роботи вчителів фізичної культури у закладах післядипломної освіти та на лекційних заняттях здобувачів вищої освіти, які навчаються на спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 04-05 квітня 2023 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 74 сторінках, з яких 63 основного тексту. Робота містить 3 таблиці. Дипломна робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, та списку 95 використаних літературних джерел.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ
ІНДИВІДУАЛЬНО-ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ У
ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ УЧНІВ

1.1 Проблема підготовки вчителів фізичної культури до індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів у теорії і практиці освіти

Підготовка вчителів для будь-якої ланки системи освіти, здійснення навчальної і виховної діяльності певного спрямування завжди були похідною від потреб суспільства, рівня його культури, ставлення до дитини, розуміння її цінності й призначення. Початкова школа як соціальний інститут підготовки дитини до свідомої і продуктивної життєдіяльності у суспільстві має давні традиції і великий практичний досвід. Серед них важлива роль відводиться фізичному вихованню і фізичному розвитку дитини. Однак, залежно від часу, ступеня розвитку суспільства, його потреб і цінностей, цілі і завдання фізичного виховання дитини у початковій школі, його загальна спрямованість і зміст постійно змінювались. У певні періоди вони базувались на вимогах індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів. Відповідно до цього змінювались цілі і зміст підготовки вчителів до організації і методичного супроводу цього процесу. Проте за низкою обставин ці вимоги не завжди враховувались і виконувались.

Слід зазначити, що об'єктивні передумови для становлення і розвитку цілісної системи фізичного виховання учнів у початкових школах Росії почали складатися у другій половині XIX століття. До цього часу в багатьох європейських країнах (Англія, Німеччина, Австрія) вже існували і активно використовувалися в практиці шкільної освіти національні традиції фізичного

виховання. У Росії до другої половини XIX століття фізичне виховання було обов'язковим для дітей привілейованих верств суспільства і поширювалося тільки на хлопчиків. У початкових школах (земських, церковно-приходських), доступних широким верствам населення, систематичне фізичне виховання було відсутнє.

Найбільш послідовно фізичне виховання почало упроваджуватись у практику роботи фізичної культури з часів створення радянської системи освіти.

В. Шандригось зазначає, що за часів радянської школи фізичне виховання фактично почало свій розвиток як система [26].

Вже у 1918 році спеціальним декретом був створений спеціальний державний орган - Всеобуч, до складу якого входив відділ фізичного виховання і на якого покладалось завдання розробки змісту занять з фізичної культури для дітей і підлітків. У наступному начальному році рекомендації цього відділу використовувались губернськими відділами народної освіти для складання власних примірників програм [28]. На їх підставі вчителі, інспектори або інструктори з фізичної культури розробляли навчальні програми для конкретних шкіл і класів, які затверджувались губернськими науково-методичними радами.

Зазвичай ці програми значно відрізнялись за цілями, завданнями і змістом фізичного виховання. Деякі з них розроблялись як складова частина загальноосвітніх програм і містили лише стислий перелік фізичних вправ, які потрібно використовувати на заняттях з фізичної культури. Інші були більш складними і спеціалізованими на фізичному вихованні. Проте усі вони містили програму-мінімум з фізичного виховання, яка передбачала проведення у початковій школі ігор (простих рухливих і складних), ігор з піснями і драматизацією, гімнастики, вправ на вільні рухи, ритміку, вправ на шиккування, використання елементів легкої атлетики і певних видів спорту (ковзани, плавання, лижі), прогулянок.

Із середини 20-х років у країні розпочався масовий рух за ліквідацію фізкультурної неграмотності, який передбачав залучення широких верств населення до систематичних занять спортом через відвідування спортивних

секцій, роз'яснення і популяризацію оздоровчої і виховної ролі занять фізичними вправами. Фізичне виховання було включено до навчальних планів фізичної культури як навчальний предмет. З-поміж урочних форм, у фізичному вихованні школярів рекомендовано використовувати різноманітні форми рухової активності, зокрема, гімнастику перед початком занять, масові ігри і спортивні розваги, танці, екскурсії тощо; розробляються і упроваджуються навчальні програми з фізичного виховання учнів; єдині нормативи з їхньої фізичної підготовки тощо.

У загальноосвітніх школах на уроки фізичного виховання відводилось по дві години на тиждень. Крім того, учні в позаурочний час обов'язково мали відвідувати спортивні секції і гуртки. Проте заняття фізичною культурою у школі не були обов'язковими [15]. Тільки в окремих навчальних закладах нового типу заняття з фізичної культури були обов'язковими в обсязі 4 - 6 годин на тиждень. У них впроваджувалися передові програми з фізичного виховання, розроблені П. Лесгафтом, П. Бокіним, А. Анохіним. Основу цих програм складали рухливі ігри, різні види гімнастики, елементи окремих видів спорту, воєнізовані вміння і навички, нескладна ручна праця. Вже в цей період в програмах нового типу підкреслювалася важливість лікарняного і педагогічного контролю за процесом фізичного виховання учнів. Зокрема А. Анохін рекомендував проведення контрольного тестування фізичної підготовленості і стану здоров'я дітей двічі в рік [58].

Найбільша увага в цей період надається узгодженню під час проведення уроків фізичної культури медичних і педагогічних завдань. Уперше ставиться питання про розподіл учнів на групи за віком, особливостями психофізичного розвитку і стану здоров'я, індивідуальних інтересів щодо занять фізичним вправам. В окрему групу виділяються діти, яким тимчасово або назавжди заборонені певні фізичні вправи. Дозування, визначення і призначення фізичних вправ покладалось на лікарів, які повинні передбачати і попереджати перевтому дітей у зв'язку з їхнім розумовим і фізичним навантаженням.

Загрозлива статистика щодо стану здоров'я учнів початкової, основної і старшої школи на початку 90-х років ХХ століття спонукали до розробки й упровадження в Росії програми "Фізичне виховання учнів 1-11 класів із спрямованим розвитком рухових здібностей" (В. Лях, Г. Мейксон), у якій скасовується зв'язок цілей, завдань і змісту фізичного виховання з комплексом БГПО і передбачається базовий (обов'язковий) і варіативний (диференційований) компоненти [12].

Завдання фізичного виховання учнів 1-4 класів за цією програмою спрямовані на зміцнення їхнього здоров'я, поліпшення постави, профілактику плоскостопості; сприяння гармонійному фізичному розвитку; вироблення стійкості до несприятливих умов зовнішнього середовища; опанування школи рухів; розвиток координаційних (точність відтворення і диференціювання просторових, тимчасових і силових параметрів рухів, рівноваги, ритму, швидкості і точності реагування на сигнали, узгодження рухів, орієнтування в просторі) і кондиційних (швидкісних, швидкісно-силових, витривалості і гнучкості) здібностей; формування елементарних знань про особисту гігієну, режим дня, вплив фізичних вправ на стан здоров'я, працездатність і розвиток рухових здібностей [15].

Крім того, програма передбачала формування у молодших школярів уявлень про основні види спорту, спортивні знаряддя і інвентар; дотримання правил техніки безпеки під час занять; залучення до самостійних занять фізичними вправами, рухливими іграми, використання їх у вільний час на основі формування інтересів до певних видів рухової активності і виявлення схильності певних видів спорту; виховання дисциплінованості, доброзичливого відношення до товаришів, чесності, чуйності, сміливості під час виконання фізичних вправ; сприяння розвитку психічних процесів (уяви, пам'яті, мислення та ін.) в ході рухової діяльності.

У результаті освоєння обов'язкового мінімуму змісту навчального предмета "Фізична культура" учні після закінчення фізичної культури повинні були знати:

особливості зародження фізичної культури, історію перших Олімпійських ігор;

способи і особливості рухів і пересувань людини, роль і значення психічних і біологічних процесів у здійсненні рухових актів;

роботу скелетних м'язів, систем дихання і кровообігу під час виконання фізичних вправ, про способи простого контролю за діяльністю цих систем;

методику навчання рухам, ролі зорового і слухового аналізаторів при їх освоєнні і виконанні;

термінологію розучуваних вправ, їх функціональний сенс і спрямованість дій на організм;

фізичні якості і загальні правила їх тестування;

загальні і індивідуальні основи особистої гігієни, правила використання загартовувальних процедур, профілактики порушень постави і підтримки гідного зовнішнього вигляду;

причини травматизму на заняттях фізичною культурою і правила його попередження.

Крім того, учні після закінчення фізичної культури повинні були вміти складати і правильно виконувати:

комплекси ранкової гімнастики і комплекси фізичних вправ для розвитку координації, гнучкості, сили, формування правильної постави;

вести щоденник самопостереження за фізичним розвитком і фізичною підготовленістю, контролювати режими навантажень за зовнішніми ознаками, самопочуттям і показниками частоти серцевих скорочень;

організувати і проводити самостійні форми занять, загартовувальні процедури за індивідуальними планами;

взаємодіяти з однокласниками і однолітками в процесі занять фізичною культурою [12].

Із середини 90-х років ХХ століття поширюється впровадження у практику шкільного фізичного виховання авторських програм. Так, "Освітня програма для учнів середньої загальноосвітньої школи (1-11 класів)" за редакцією А. Матвеева

(1995 р.) розрахована на засвоєння навчального матеріалу з фізичної культури у межах навчальних і факультативних занять за обраним видом спорту.

Розробляються і впроваджуються програми з фізичного виховання учнів 1-11 класів, засновані на оволодінні одним видом спорту (баскетбол - М. Віленський, Е. Литвинов, Б. Туркунов; антистресова пластична гімнастика - А.Попков, Е.Литвинов та ін.).

У рамках програми "Школа - 2100" розроблена програма для початкової школи з предмету "Фізична культура" (Б. Єгоров, Ю. Пересадіна). Предметом навчання фізичній культурі у початковій школі визначається рухова діяльність дитини загальної розвивальної спрямованості. Метою програми визначено формування в учнів початкової школи основ здорового способу життя, розвиток їх творчої самостійності за допомогою оволодіння руховою діяльністю. Досягнення цієї мети автори пов'язують з рішенням таких завдань як-от:

- зміцнення здоров'я школярів за допомогою розвитку фізичних якостей і підвищення функціональних можливостей систем життєзабезпечення організму;

- вдосконалення життєво важливих навичок і умінь за допомогою навчання рухливим іграм, фізичним вправам і технічним діям з базових видів спорту;

- формування загальних уявлень про фізичну культуру, її значення в житті людини, роль у зміцненні здоров'я, фізичному розвитку і фізичній підготовленості;

- розвиток інтересу до самостійних занять фізичними вправами, рухливими іграми, формами активного відпочинку і дозвілля;

- навчання простим способам контролю за фізичним навантаженням, окремими показниками фізичного розвитку і фізичної підготовленості.

З моменту включення фізичного виховання у структуру обов'язкових навчальних предметів фізичної культури зумовило потребу у забезпеченні викладання цього предмета кваліфікованими вчителями.

Майбутні вчителі мали оволодіти уміннями і навичками з фізичного виховання і фізичної освіти, свідомо ставитись до вибору і виконання тих вправ, які вони показують і пояснюють дітям. Задля цього, вже на першому курсі

слухачі, поряд з вивченням інших навчальних предметів, щодня опановували фізичні вправи, зважаючи на те, що фізичний розвиток більшості з них був дуже низьким. На другому курсі вони займалися з дітьми, які приходили на курси з найближчих міських шкіл. На третьому курсі зміст їхньої підготовки значно ускладнювався: поряд з анатомією і фізіологією майбутні вчителі вивчали психологію дорослої людини і дитини; теорію рухів і теорію педагогіки.

Важливо, що на всіх етапах підготовки значне місце відводилось практичним заняттям, на яких майбутні вихователі і керівниці прилучалися до роботи з дітьми в дитячих садках і початкових школах і викладали їм основи фізичної культури. При цьому їхня увага приділялася умінню здійснювати індивідуальний підхід, дозувати фізичні вправи відповідно до фізичних можливостей дітей і учнів.

За радянських часів підготовка вчителів фізичної культури до фізичного виховання учнів стала обов'язковою складовою їхньої професійно-педагогічної підготовки. Її структура і зміст й дотепер складається із фізичної підготовки самих майбутніх учителів і вивчення теорії і методики фізичного виховання учнів.

Ретроспективний порівняльний аналіз навчальних програм і навчальних планів, за якими здійснювалась підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізичного виховання учнів упродовж 20-х – 70-х років минулого століття показав, що основні зміни в них торкалися переважно кількості навчальних годин, які відводились на фізичну підготовку самих учителів, і кількості годин, що припадали на вивчення теорії і методики фізичного виховання учнів .

Так, із 1924 року в навчальні плани підготовки майбутніх учителів фізичної культури у педагогічних технікумах і педагогічних училищах запроваджено обов'язкові заняття з фізкультури в обсязі не менше двох годин на тиждень на весь період навчання. Для теоретичної і методичної підготовки щодо проведення фізичного виховання учнів у навчальний та позаурочний час було введено спеціальний навчальний курс «Методика фізичного виховання», який вивчався протягом одного навчального року в обсязі 36 годин, тобто однієї години на тиждень.

Дещо пізніше, з 1929 року на заняття з фізичного виховання й фізичного розвитку студентів на перших двох курсах відводилось уже по три години на тиждень. Проте вони виділялись водночас і на музично-вокальну освіту майбутніх учителів, і керівник навчального закладу мав самостійно визначати, на яку саме підготовку відводити більше годин. Систематичне викладання методики фізичного виховання розпочиналось з третього курсу і продовжувалось на четвертому по одній годині на тиждень.

В усіх наступних навчальних планах підготовки майбутніх учителів початкових класів у педагогічних навчальних закладах, які впроваджувались у різні роки, зберігається розподіл цілей і змісту цього процесу на дві частини: фізичну підготовку самих студентів за різноманітними видами спорту і їхню методичну підготовку до проведення занять з фізичного виховання учнів у школі.

У другій половині ХХ століття в повоєнні роки особливої уваги заслуговує навчальний план для педагогічних училищ 1956 року, за яким вивчення майбутніми вчителями фізичної культури теорії і методики фізичного виховання розпочинається з I курсу і на цей навчальний предмет відводиться до 90 годин на всі чотири роки навчання.

Збільшення годин на теоретичну і методичну підготовку майбутніх учителів з фізичного виховання учнів фізичної культури зумовлюється гострим браком педагогічних кадрів, спеціально підготовлених до проведення занять із фізичного виховання. За мету такої підготовки ставилось забезпечення всебічного розвитку молодших школярів відповідно до вимог комплексу «Будь готовий до праці і оборони» (БГТО); зміцнення їхнього здоров'я; сприяння вихованню у них таких рис, як сміливість, рішучість, наполегливість, активність, почуття дружби, товариської солідарності тощо.

Досягнення цієї мети пов'язувалось з вихованням у майбутніх учителів інтересу і любові до занять фізичною культурою і спортом, відчуття відповідальності за стан здоров'я і фізичного розвитку школярів; теоретичною і методичною підготовкою до занять з фізичного виховання учнів у I-IV класах. За змістом курсу «Теорія і методика фізичного виховання» студенти детально

опрацьовували навчальний матеріал з фізичного виховання учнів за програмою I-IV класів, що містив обсяг конкретних фізичних вправ на оволодіння рухами, їх ускладнення і вдосконалення відповідно до нормативів комплексу БГПО, ігровими видами спортивної діяльності.

У наступні роки (1962, 1974, 1981, 1983 та інші), незважаючи на те, що підготовку вчителів початкових класів здійснюють вже не тільки у педагогічних училищах, але й педагогічних інститутах, зміст їхньої підготовки до фізичного виховання учнів принципово не змінюється. Зміни торкаються переважно кількості годин, які відводяться на фізичну підготовку майбутніх учителів та їх навчання теорії і методики фізичного виховання учнів [19].

Так, тематичним планом навчального курсу «Теорія і методика фізичного виховання» за програмою 1981 року передбачено вивчення таких тем, як-от: фізична культура і спорт у СРСР; фізичне виховання в початкових класах; навчальна програма - основний документ роботи з фізичного виховання; урок - основна форма роботи з фізичного виховання; фізкультурні заходи в режимі дня школи; позакласна робота з фізичного виховання в початкових класах; позашкільна робота з фізичного виховання; планування і облік роботи з фізичного виховання; устрій місця занять, устаткування, інвентар; вивчення матеріалу шкільної програми з фізичної культури для I - IV класів (гімнастика, рухливі ігри, лижна підготовка, легка атлетика); зразковий матеріал для позакласної роботи з учнями початкових класів. У цілому перелік рекомендованих для вивчення майбутніми вчителями фізичної культури тем з теорії і методики фізичного виховання учнів не змінився й дотепер [20].

Отже, поступове і послідовне реформування і удосконалення національної системи фізичного виховання школярів вимагає пошуку нових підходів, ефективних форм, засобів і методів підготовки шкільного вчителя до роботи з учнями на уроках фізичної культури і в поза урочний час, створення відповідного навчально-методичного забезпечення. Сучасна система шкільного фізичного виховання передбачає можливість використання різноманітних форм фізичної

культури з метою забезпечення оптимального рухового режиму. До основних з них теорія й сучасна педагогічна практика відносять:

1) фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня (гімнастика до навчальних занять, фізкультурні хвилини на загальноосвітніх уроках, перерви здоров'я, «спортивна година» в групах продовженого дня тощо);

2) позакласні спортивно-тренувальні заходи (гуртки фізичної культури, спортивні секції з різних видів спорту, групи загальної фізичної підготовки, танцювально-спортивні гуртки тощо);

3) фізкультурно-масові та спортивні заходи (олімпіади; спартакіади; дні бігуна, стрибуну тощо; змагання з різних видів спорту; туристичні походи, зльоти; військово-спортивні ігри; змагання з виконання державних тестів; товариські змагання з іншими школами; районні (міські) змагання згідно із затвердженим планом тощо [38].

Відбір і впровадження вище зазначених різноманітних форм фізичного виховання є справою кожної школи, яка рішенням педагогічної ради визначає ці форми. Головним критерієм є те, що школа повинна забезпечити учням руховий режим обсягом 8-12 годин. Натомість на підготовку вчителів фізичної культури до фізичного виховання учнів звертається все менше уваги. Про це свідчить кількість навчальних годин, які сьогодні відводяться за навчальними планами на вивчення курсу «Теорія і методика фізичного виховання»; незмінний зміст навчальних посібників, що не порушує проблему індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів і методики його забезпечення; відсутність спеціальних наукових досліджень, присвячених цій проблемі.

1.2 Сутність індивідуально-диференційованого підходу і особливості підготовки майбутніх учителів до його застосування у фізичному вихованні молодших школярів

Вченими і педагогами практиками наголошується, що одним із загальновизнаних і очевидних недоліків навчання і виховання в сучасній школі

була і залишається їх орієнтація на усередненого і тому абстрактного учня. Згідно чинних освітніх стандартів, усіх школярів навчають однаково, без урахування їхніх індивідуальних фізичних і психологічних особливостей, за єдиними програмами, з використанням однакових форм і методів навчання, в єдиних для всіх педагогічних умовах.

Натомість давно відомо і доведено педагогічною практикою, що кожен учень вчиться по-різному, за рахунок тільки йому властивих психічних якостей (старанність, пам'ять, швидкість і гнучкість мислення, творча уява та ін.), їх різного поєднання і рівнів розвитку. Але при всьому різноманітті індивідуальних особливостей учнів, учитель вимушений орієнтуватися у своїх діях, в плануванні й організації навчального і виховного процесу на ідеального "середнього" учня. За цих умов навчальний процес стає комфортним і продуктивним тільки для тих учнів, які за своїми можливостями і індивідуальних характеристиках наближаються до образу "середньостатистичного" учня. Для тих, хто не дотягує до рівня "середнього" учня або перевищує його, - навчальний процес стає дискомфортним і непродуктивним.

Як наслідок, у таких дітей поступово складається негативне ставлення до школи і навчання в цілому, виникають складні емоційно- депресивні стани, які призводять до порушення психічного і фізичного здоров'я, формуванню у них спотворених уявлень про суспільні цінності і моральні норми щодо освіти і освіченості людини [21].

Суперечності між уніфікованими вимогами освітнього процесу, його змістом і різним рівнем розвитку і підготовленості учнів, відмінністю їх індивідуальних можливостей, здібностей і бажань давно визнані ученими і практиками і супроводжуються активними пошуками способів їх вирішення.

Дослідниками визначено, що уперше ідея індивідуалізації і диференціації навчального процесу як засадничий принцип дидактики була сформульована і обґрунтована в працях Я. Коменського. Пізніше вона неодноразово підіймалась і обґрунтовувалась у працях К. Ушинського, В. Каптерева, П. Блонського, Л. Виготського і багатьох інших педагогів і психологів.

Забута на певний час, ідея індивідуалізації і диференціації навчання знов привернула увагу вчених і педагогів-практиків наприкінці 50-х - початку 60-х років минулого століття у зв'язку з пошуками шляхів і засобів подолання серед школярів другорічництва й неспішності навчання у школі.

Результати досліджень психологів з проблем мислення, загальних і спеціальних здібностей, розумової діяльності і механізмів її розвитку (П. Анохін, С. Рубінштейн, Б. Теплов, К. Кабанова-Меллер та ін.) стали підставою для педагогічного осмислення проблеми індивідуалізації і диференціації освітнього процесу в школі на новому рівні.

Пізніше, у 80-х роках ХХ століття, значний внесок у розробку проблеми індивідуалізації і диференціації навчально-виховного процесу зробив досвід учителів-новаторів (Ш. Амонашвілі, Н. Лисенкова, М. Шаталов та ін.), завдяки якому в теорії і практиці освіти почала теоретично оформлятися і повсюдно поширюватися суб'єкт-суб'єктна парадигма.

В умовах активізації процесів гуманізації і демократизації суспільства на межі ХХ - ХХІ століть орієнтація на розвиток особистості, індивідуальних фізичних і психологічних ресурсів кожного учня стає основним напрямом перебудови сучасної системи освіти. Передбачається, що кожна дитина, незважаючи на свої потенційні і реальні здібності, повинна мати гарантії того, що посяде гідне, з погляду її особистісних прав і індивідуальних можливостей, місце не лише в процесі шкільної освіти, але й наступної життєдіяльності в суспільстві.

Вивчення літературних джерел показує, що проблема індивідуалізації навчання активно розроблялася в працях вітчизняних і зарубіжних педагогів і психологів у межах теорії індивідуального стилю діяльності (Є. Ільїн, Є. Клімов, В. Мерлін та ін.), його прояву в різних видах навчальної (Л. Вяткіна, Г. Дикопольська, П. Пригін, О. Сухарева), спортивної (Н. Приставкіна, Л. Соколова, В. Толочек), комунікативної (І. Шкуратова), пізнавальної (К. Абульханова-Славська) діяльності та її саморегуляції (О. Конопкін, В. Моросанова); вибору індивідуальної пізнавальної стратегії в організації навчальної діяльності (Ж. Амінов, Е. Голубєва, С. Ізюмова, І. Львовчкін, М. Матова, В. Суворова та

ін.). Окремі аспекти індивідуалізації навчання детально висвітлені у працях А. Адлера, Е. Кречмера, В. Штерна, Т. Липі, К. Юнга, Е. Меймана, С. Холу, К. Леонгарда та інших зарубіжних дослідників.

Проте, незважаючи на наявність великого фонду літературних джерел, присвячених проблемі диференціації і індивідуалізації навчання, різноманітного і багаторічного досвіду дослідницької і практичної роботи в цьому напрямі, до теперішнього часу не досягнута єдність і ясність в тлумаченні цих педагогічних феноменів. Про це свідчить той факт, що в сучасних наукових, методичних і довідкових виданнях широко використовуються як різнозначні і взаємозамінні терміни "диференційоване навчання", "диференційований підхід", "рівнева диференціація", "профільна диференціація", "індивідуалізація навчання", "індивідуальний підхід" та інші.

На нашу думку, значною мірою це зумовлено тим, що індивідуалізація і диференціація навчання розглядалися у зв'язку з рішенням дослідниками різних завдань. Так, у дослідженнях Е. Рабунського [25] розглядалася індивідуалізація домашніх завдань учнів у галузі гуманітарних дисциплін. При цьому основою для індивідуалізації були обрані успішність, рівень пізнавальної самостійності учнів і ступінь інтересу до навчання.

О. Бударний [33] у своєму дослідженні звернувся до розробки теоретичних основ проведення уроку при індивідуалізованому навчанні на основі розподілу класу за групами. У зв'язку з цим автор досліджував зв'язок між здатністю школярів до вчення і складністю навчальних завдань, а також можливість індивідуалізації навчання на різних етапах навчального процесу.

О. Кирсанов [11] розглядав індивідуалізацію навчальної роботи у школі як систему виховних і дидактичних засобів, відповідних цілям діяльності і реальним пізнавальним можливостям колективу класу, окремих учнів і груп, що дозволяють забезпечити навчальну діяльність кожного учня на рівні його потенційних можливостей з урахуванням цілей навчання.

Проте, незважаючи на проведені дослідження, диференціація і індивідуалізація навчання залишаються найгострішими дискусійними питаннями

в сучасній теорії і практиці шкільної освіти. Досі немає однозначного тлумачення понять "диференціація" і "індивідуалізація" : в одних випадках вони вживаються як синоніми (Е. Голант), в інших - як супідрядні один одному (Е. Рабунський), у третіх - як самостійні. При цьому найчастіше терміни "індивідуалізація" і "диференціація" використовуються у поєднанні з поняттям "навчання".

Так, у педагогічній енциклопедії наводяться такі визначення: диференційоване навчання - це розподіл навчальних планів і

програм у старших класах середньої школи;

індивідуалізація навчання - це організація навчального процесу, при якому вибір способів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їх здібностей до вчення [59]

Порівняння наведених визначень дозволяє констатувати, що диференціація у більшому ступені відноситься до змісту навчання, тоді як індивідуалізація пов'язана з методикою опанування учнями цього змісту, організацією їхньої поточної й щоденної навчальної діяльності.

Проте існує інший погляд на сутність індивідуалізації та диференціації навчання. Так, О. Бударний, О. Кирсанов, Е. Рабунський вважають, що індивідуалізація і диференціація навчання збігаються за своєю суттю і не припускають обов'язкового урахування особливостей кожного учня. П. Сікорський індивідуалізацію та диференціацію розуміє як організовану форму занять, у якій класи комплектуються за індивідуальними можливостями учнів та індивідуальним темпом їх навчання.

Учені підкреслюють, що у зарубіжній теорії та практиці навчання ці поняття також тлумачаться по-різному [57]. Так, у США вони використовуються для позначення форми і засобів урахування особливостей учнів. У Франції таким чином характеризується шлях до вдосконалення самостійної роботи учнів, підвищення її ефективності відповідно до індивідуальних можливостей кожного учня. У теорії і практиці Німеччини індивідуалізація розглядається як складова частина диференціації навчання. При всьому різноманітті визначень і тлумачень,

спільним для них є визнання того, що диференціація й особливо індивідуалізація навчання забезпечуються діями вчителя, його методикою роботи з учнями.

На думку М. Скаткіна, диференціація є родовим поняттям і включає індивідуалізацію як поняття видове. Навчально-виховний процес, для якого характерним є урахування типових індивідуальних відмінностей учнів, прийнято називати диференційованим, а навчання в умовах цього процесу - диференційованим навчанням.

Учені (В. Ченцов, В. Орлов, В. Фірсов) диференціацію розглядають як засіб індивідуалізації, тобто створення умов для максимального розвитку інтелектуальних здібностей школярів, їх можливостей в різних видах діяльності, визначення форми і ритму навчальних занять. Диференціація, у розумінні авторів, виступає зовнішньою формою організації процесу навчання, внутрішнім змістом якої є облік і створення умов для прояву в навчанні реальних можливостей кожного окремого учня.

На думку І. Унт, індивідуалізація і диференціація уявляють собою два взаємопов'язаних і взаємообумовлених боки реалізації принципу індивідуального підходу, врахування під час навчання та виховання індивідуальних особливостей учнів в усіх формах і засобах, незалежно від того, які особливості і якою мірою вони враховуються [46]. Автор вважає, що поняття "диференціація" використовується в тих випадках, коли урахування індивідуальних особливостей учнів забезпечується під час об'єднання їх в окрему групу, де навчання відбувається згідно навчальних планів і програм, відмінних від основних, загальноприйнятих.

1.3 Педагогічні умови і модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів

Виявлення і обґрунтування педагогічних умов підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування у фізичному вихованні учнів індивідуально-

диференційованого підходу вимагає уточнення самого поняття «педагогічні умови».

Слід відзначити, що в сучасних педагогічних дослідженнях наводяться різні визначення поняття «педагогічні умови». В одних випадках його зміст пов'язують із зовнішніми обставинами організації педагогічного (навчально-виховного) процесу; у других – з формами і принципами організації цього процесу; у третіх – зі змістом і особливостями навчальної діяльності тих, кого навчають (студентів або учнів). У кожному випадку педагогічні умови визначаються дослідниками відповідно до предмета дослідження і його завдань. Не звертаючись до більш детального аналізу наявних визначень, зазначимо, що у дослідженні за основу прийнято найбільш широке - філософське тлумачення поняття «умови».

За філософським визначенням, умови - це особлива характеристика, що визначає коло певних чинників, обставин, властивостей, які об'єктивно детермінують ймовірність виникнення бажаного явища або процесу [21]. Отже, головною ознакою умов є те, що поза їх наявності таке явище не може виникнути.

Розглядаючи це визначення у педагогічному контексті, правомірно стверджувати, що умови – це об'єктивні, зовнішні обставини процесу навчання (підготовки, формування чогось), без наявності яких бажаний результат не може бути досягнутим.

У дослідженні таким результатом виступає підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально- диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів. Отже, постає завдання визначити і схарактеризувати обставини, які об'єктивно зумовлюють досягнення цього результату в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладі вищої освіти.

При обґрунтуванні цих педагогічних умов виходили з положень психологічної теорії діяльності, згідно яких якісні характеристики професіонала як суб'єкта і особистості визначаються ступенем його здатності задовольняти вимогам професійної діяльності. Ці вимоги об'єктивно обмежують професійну поведінку і соціальну активність особистості у сфері обраної професії.

За результатами наукових досліджень доведено, що професійна діяльність або діяльність, яка здійснюється у межах конкретної професії, розвиває в особистості не тільки відповідні навички, уміння, окремі функціональні системи, впливає на своєрідність її психічних процесів, але й формує особистість у цілому, її професійні риси, професійно значущі якості й характеристики. При цьому професійна діяльність, якою оволодіває людина в процесі спеціальної професійної підготовки, не виступає жорстко детермінованою системою формування особистості, а лише простором для прояву її потенційних індивідуальних можливостей.

Важливим аспектом психологічної теорії діяльності є те, що вона зосереджує увагу дослідників на ідеї і механізмах саморозвитку, самоактуалізації особистості, що відбувається у процесі освоєння діяльності і її виконання. Ефективність цього процесу забезпечується ступенем свободи особистості у професійному самовизначенні, що відбувається у процесі підготовки до професійної діяльності і безпосередньо у її здійсненні. Відбивається це на формуванні у майбутнього фахівця якісно своєрідного індивідуального стилю діяльності, розширення власних здібностей і сфер їх реалізації.

Відповідно до положень психологічних концепцій єдності діяльності, свідомості і особистості, що розробляються у дослідженнях К. Абульханової-Славської, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна і багатьох інших учених, підпорядкування потенційних можливостей особистості вимогам діяльності, яку вона налаштована здійснити, і умовами її виконання, забезпечується свідомістю. Саме вона виконує регулятивну функцію в освоєнні і виконанні людиною певної діяльності.

За змістом, це відбувається через створення у свідомості людини, яку навчають, образу предмета діяльності і способів його створення, прийняття особистістю рішення відносно цінності предмета діяльності і способів її здійснення (О. Леонтьєв [42], С. Рубінштейн [29] та ін.). Без уявлення про предмет діяльності і спосіб його створення завдяки власної активності, особистість не може здійснити продуктивної діяльності, тобто такої, кінцевий результат якої є

цінним для самої особистості на інших людей. О. Леонт'єв наголошує, що поза цієї закономірності не йдеться про діяльність загалом, бо будь-яка діяльність завжди є предметною і цілеспрямованою. Без цього вона є лише певною формою вияву активності людини.

Наведені положення дають підстави припустити, що перша педагогічна умова, що забезпечує підготовку майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів, знаходиться у площині того, що вони усвідомлюють і опановують, оволодіваючи професійною педагогічною діяльністю, тобто у змісті їхнього навчання. Якщо йдеться про підготовку майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів, то сутність і способи реалізації цього підходу мають бути, як мінімум, представлені у змісті цієї підготовки.

Отже, із психологічної теорії діяльності О. Леонт'єва і його послідовників, психології ефективного навчання впливає, будь-яка діяльність починається з усвідомлення особистістю того, що є предметом і метою цієї діяльності [42].

Натомість у процесі навчання, в такому, що відбувається у формі підготовки до професійної діяльності у закладі вищої освіти - це об'єктивне пізнавальне відношення ускладнюється, оскільки реальний об'єкт професійно-педагогічної діяльності учителя фактично заміщується теоретичними уявленнями про нього, які представлені у вигляді певної системи знань, уявлень, понять у змісті навчальних предметів (А. Вербицький, Е. Карпова, Ю. Кулюткін, В. Сластьонін та інші автори). Студенти фактично усвідомлюють не безпосередні реальні властивості предмета майбутньої власної педагогічної діяльності, а уявлення про них, які відображені у змісті навчальної дисципліни.

Таким чином, відношення між суб'єктом і об'єктом пізнання у процесі професійної підготовки набуває форми відношення студента і знання, у змісті якого в ідеальній формі має бути представлена його майбутня професійна діяльність, конкретизовано її об'єкт і предмет, їх властивості і способи

педагогічно доцільного перетворення засобами професійно-педагогічної діяльності.

Це відношення ускладнюється тим, що у змісті професійно- педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності уявлення про предмет і способи цієї діяльності не представлені в одному навчальному предметі, а розпорошені у багатьох нормативних навчальних дисциплінах.

При цьому зміст цих навчальних дисциплін в кожному випадку є похідними від того рівня знань, якими володіє викладач, що викладає дисципліну; точності і повноти його уявлень відносно майбутньої професійної діяльності студентів і місця в цій діяльності знанням і умінням, що формуються під час вивчення навчальної дисципліни; від пануючих в суспільстві уявлень про цінність і якісні характеристики професійної освіти, її мети, стандарти тощо.

На відбір змісту професійної підготовки майбутніх учителів впливають державні освітні стандарти шляхом визначення нормативного обсягу компетенцій, що мають описувати цілі, засоби і способи здійснення діяльності майбутнього педагога як професіонала. Державні стандарти вищої освіти відтворюються у вимогах освітньо- професійних програм підготовки фахівців певного напрямку і таким чином через зміст, цілі і завдання навчальних нормативних програм і навчальних предметів, які визначаються викладачами, задають майбутньому вчителю межі простору для усвідомлення ним майбутньої професійно-педагогічній діяльності та її ціннісних орієнтирів.

Отже, уявлення вчителя про предмет майбутньої професійної діяльності, її мету і способи здійснення залежать від того, яким чином і наскільки повно вони представлені у змісті нормативних навчальних дисциплін.

У програмі з фізичного виховання учнів 1-4 класів, яка розроблена відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 року наголошується, що головними вимогами до сучасного уроку фізичної культури в початковій школі є:

забезпечення диференційованого підходу до учнів з урахуванням стану їхнього здоров'я, статі, рівня фізичного розвитку і підготовленості;

оптимізація навчально-виховного процесу із застосуванням елементів інноваційних методів навчання і виховання та міжпредметних звязків;

формування в учнів умінь і навичок самостійних занять фізичними вправами.

При цьому здійснення навчально-виховного процесу з фізичної культури, поряд з дотриманням принципів свідомості, активності, наочності, систематичності і послідовності, передбачає індивідуалізацію цього процесу. Натомість, ані у навчальних програмах з навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання у початковій школі», ані у навчальних посібниках з цієї дисципліни питання щодо індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів на уроках фізичної культури не розглядаються.

Зважаючи на це, першою умовою підготовки майбутніх педагогів до застосування у фізичному вихованні учнів фізичної культури індивідуально-диференційованого підходу визначаємо: розкриття у змісті теорії і методики фізичного виховання сутності індивідуально-диференційованого підходу, його цінності та способу застосування у фізичному вихованні.

Тобто, припускаємо, що підготовка майбутнього вчителя до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів, насамперед, зумовлюється тим, наскільки у змісті навчальних предметів, яких він опановує у закладі вищої освіти, розкрито сутність цього підходу, доцільність його використання у фізичному вихованні учнів та способи застосування.

За своїм змістом, ці уявлення повинні розкривати майбутнім учителям:

сутність дитини як індивідуальності, що постійно розвивається й якісно змінюється, ознаки її прояву;

способи і принципи індивідуалізації і диференціації навчально-виховного процесу, особливості їх реалізації у фізичному вихованні учнів.

При визначенні наступної педагогічної умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізичного виховання учнів на засадах індивідуально-диференційованого підходу було ураховано, що не всі знання, що відбиваються у

свідомості особистості, приймаються, переживаються і стають органічною складовою частиною її діяльності (К. Абульханова-Славська, О. Леонтьєв та інші).

Дослідники наголошують, що людина може бути інформаційним носієм певних уявлень, моральних, етичних норм, професійних знань тощо, але при цьому не використовувати їх власній діяльності, не приймати і не переживати їх як значущу для себе цінність. О. Саннікова зазначає, що у такому випадку будь-які знання, зокрема професійні, залишаються деклараціями і гаслами, відстороненими від безпосередньої діяльності особистості, такими, що не використовуються у її власному професійному становленні і розвитку і не спонукають до прояву активності у певному напрямку [21, с. 87].

Становлення майбутнього учителя фізичної культури як професіонала в процесі професійної підготовки у вищій школі є різноплановим, але завжди індивідуальним процесом розвитку і саморозвитку його як особистості у межах професійної діяльності. За цих умов особливого значення набуває самостійний пошук майбутніми педагогами шляху професійного становлення, вибір особистісної позиції, методів, стратегії і стилю професійної діяльності, визначення предмета і мети практичної дії, що виявляє його неповторну індивідуальність як фахівця і суб'єкта.

Натомість підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів тільки на базі теоретичних уявлень призводить до підміни реального педагогічного процесу його ідеальними конструктами, уявленнями про нього. Подолати відрив ідеального уявлення від його реального втілення можна тільки за допомогою самостійного усвідомлення і осмислення майбутніми вчителями того змісту, що пропонується і опановується ними в процесі вивчення навчальних дисциплін. Тобто власний досвід опрацювання навчальної інформації повинен стати для майбутнього вчителя майданчиком, на якому у нього є можливість перевірити точність, повноту і дієвість уявлень щодо індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів.

Зважаючи на те, що людина відноситься до типу складних систем, які здатні до саморегулювання і самоорганізації, майбутні вчителі у процесі власної активності можуть вийти за межі тієї інформації, яка подається їм у змісті навчальної дисципліни, уточнити, доповнити або переглянути її і сформулювати нові уявлення, котрі будуть їх особистісним знанням, таким, що створено власними зусиллями і належать тільки їм. Тобто усвідомлення сутності індивідуально- диференційованого підходу, його цінності, шляхів та способів застосування у фізичному вихованні учнів лежить на шляху самостійного опрацювання й критичного осмислення майбутніми вчителя теоретичних знань і уявлень, які надаються їм у змісті навчальних дисциплін.

Саме самостійне опрацювання будь яких уявлень є запорукою їхнього усвідомлення, створення студентами, як суб'єктами навчальної діяльності, власного продукту пізнавальної діяльності – особистого знання. Власне створення особистого знання є результатом підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності і забезпечується воно процесами інтеріоризації і екстеріоризації, переростанням зовнішнього і об'єктивного змісту у внутрішній і суб'єктивний зміст.

В процесі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу це може відбуватись шляхом узагальнення студентами навчальної інформації щодо сутності і принципів індивідуалізації і диференціації навчально- виховного процесу і опрацювання різноманітних моделей їх практичного використання у фізичному вихованні учнів. Опрацьовуючи такі моделі, майбутній учитель повинен самостійно навчитися враховувати вимоги щодо цілей і завдань фізичного виховання на уроках фізичної культури, можливих способів їх індивідуалізації і диференціації відносно реальних можливостей учнів, стану їхнього здоров'я. Така практика, з одного боку, збагатить його досвідом дослідницької роботи. З іншого - створить основу для перевірки продуктивності особистісного знання у сфері індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів.

На підставі цих міркувань, другу педагогічну умову підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально- диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів формулюємо таким чином: опрацювання студентами моделей індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів.

Складні умови життєдіяльності людини в сучасному суспільстві пред'являють високі вимоги до фізичного стану, збереження і зміцнення здоров'я тих, хто здобуває освіту. Проте сьогодні переважна більшість учнів сучасної школи мають значні відхилення в психічному і фізичному розвитку. При вступі дитини до школи суттєво знижується її рухова активність, яка відіграє важливу роль у розвитку й укріпленні здоров'я.

Залежно від часу, мета і завдання фізичного виховання дитини у початковій школі, його загальна спрямованість й зміст постійно змінювались. Відповідно до цього змінювались цілі і зміст підготовки вчителів до організації і методичного супроводу цього процесу. Чинником, що тривалий час зумовлював зміст і структуру шкільних програм з фізичного виховання і відповідної підготовки вчителя фізичної культури був фізкультурний комплекс БГПО.

В навчальних планах і програмах підготовки майбутніх учителів початкових класів до фізичного виховання учнів, які упродовжувались в різні роки у вищих педагогічних навчальних закладах, встановлено і зберігається розподіл цілей і змісту цього процесу на фізичну підготовку самих студентів за різноманітними видами спорту і методичну підготовку до проведення занять з фізичної культури у школі.

В умовах активізації процесів гуманізації і демократизації суспільства на межі ХХ-ХХІ століть, основним напрямом перебудови сучасної системи освіти стає орієнтація на розвиток індивідуальних фізичних і психологічних ресурсів кожного учня. Проблема індивідуалізації навчання активно розроблялась в працях вітчизняних і зарубіжних педагогів і психологів.

Сутність диференційованого навчання визначаємо як особливу форму організації навчально-виховного процесу, що спрямована на оптимальний розвиток здібностей кожного учня і передбачає структурування змісту

навчального матеріалу, добір форм, прийомів і засобів навчання відповідно до певних типових особливостей учнів. Індивідуалізація в цьому контексті визначає засади, відповідно до яких здійснюється диференціація, тобто це поняття уточнює, що розподіл учнів в навчальному процесі за групами відбувається відповідно до певних характеристик, в яких відбивається їхня індивідуальність.

Індивідуально-диференційований підхід - це вихідна позиція, засадничий принцип діяльності учителя, яким він керується при плануванні навчально-виховного процесу, підготовці до його здійснення і в методиці роботи з учнями. У основі цього підходу лежить розподіл учнів за групами відповідно до особливостей вияву

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Методи дослідження

Для розв'язання поставлених у дипломній роботі завдань нами використовувався комплекс адекватних взаємопов'язаних теоретичних та емпіричних методів, а саме:

- теоретичний аналізі узагальнення даних науково-методичної літератури та аналіз документальних джерел;
- соціологічні методи дослідження;
- педагогічні методи дослідження;
- структурно-функціональний аналіз;
- методи математичної статистики.

У процесі аналізу науково-методичної літератури значна увага приділялася джерелам, які присвячені питанням оздоровлення учнівської молоді засобами туризму та організації рекреаційно-оздоровчої діяльності у центрах дитячо-юнацького туризму. Це дозволило нам отримати інформацію щодо особливостей використання засобів активного туризму в оздоровчо- рекреаційній діяльності учнівської молоді у закладах позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку та систематизувати міжнародний досвід організації оздоровчо-рекреаційної діяльності школярів у вільний час.

У результаті наукового пошуку нам вдалось проаналізувати понад 90 джерел архівної, сучасної української та закордонної літератури.

Особлива увага приділялась аналізу змісту авторефератів дисертацій з проблем забезпечення оздоровчо-рекреаційної діяльності учнівської молоді та кадрового і методичного забезпечення оздоровчо-рекреаційної діяльності у закладах освіти.

Це дозволило визначити предмет, завдання, концептуальні положення та основні напрямки дослідження.

Робота з опрацювання та аналізу наукової літератури відбувалася впродовж всього періоду написання дипломної роботи.

Вивчення та проведений аналіз літературних джерел дало можливість:

- обґрунтувати та скласти уявлення про стан та перспективи організації оздоровчо-рекреаційної діяльності у закладах освіти;
- узагальнити дані про особливості професійної діяльності фахівців з туризму і рекреації;
- виявити необхідні теоретичні та практичні складові змісту туристсько-краєзнавчого напрямку та шляхи оптимізації оздоровчо-рекреаційної діяльності учнівської молоді.

Специфіка дослідження, яка пов'язана з вивченням особливостей розвитку фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання у процесі професійної діяльності потребувала використання як теоретичних, так і практичних методів дослідження.

Відповідно до визначених завдань використано такі методи дослідження:

1. Теоретичні – аналіз, синтез, узагальнення наукової, навчально-методичної літератури для з'ясування основних понять, а також розкриття теоретичних основ розвитку фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання. Це надало можливість розкрити суть, структуру, функції фізичної культури фахівця фізичного виховання.

2. Емпіричні – бесіди, анкетування з метою визначення особливостей розвитку фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання у процесі професійної діяльності. Такий підхід вимагав розробки відповідної анкети для проведення опитування фахівців фізичного виховання щодо рівня їхньої фізичної культури.

При розробці анкети ми виходили із теоретичних уявлень щодо суті та структури фізичної культури особистості фахівця. Основні ознаки фізичної культури особистості, їх показники та оцінки якостей обговорювали з

викладачами кафедри теорії та методики фізичної культури, відомими фахівцями фізичного виховання та спорту.

Таблиця 2.1 – Анкета «Основні ознаки фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання»

№ з/п	Основні складові	Показники якостей	Ознаки якостей	Оцінка (бали)			
				2	3	4	5
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Знання й інтелектуальні здібності	Науковість	Ерудиція				
		Усвідомленість	Ступінь усвідомленості				
			Здатність до переносу Здатність до пояснення				
		Вміння	Рівень засвоєння				
2	Фізична досконалість	Фізичний розвиток	Морфологічні ознаки				
			Функціональні ознаки Психомоторика Фізичні якості				
		Рухові вміння	Репродуктивний рівень засвоєння Контроль свідомості				

Шановний колего! Висловіть Ваші погляди щодо питань основних ознак фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання за п'ятьма складовими й оцініть їх за такою шкалою: оцінка «5» відбиває вищий ступінь якості, оцінка «2» – найнижчий. Зробіть відповідну позначку.

Педагогічне спостереження проводилося з метою визначення нових організаційних форм, уточнення змісту навчального матеріалу, методів проведення занять, а також з метою аналізу організації оздоровчо-рекреаційної діяльності у закладах освіти.

Педагогічний експеримент є таким методом досліджень, при якому відбувається активний вплив на педагогічні явища шляхом створення нових умов,

що відповідають меті дослідження. Педагогічний експеримент – це своєрідно сконструйований і здійснений педагогічний процес, що включає принципово нові його елементи і здійснюється таким чином, що дає можливість глибше, ніж зазвичай, бачити зв'язки між різними його сторонами і точно враховувати результати внесених змін [66].

Педагогічний експеримент застосовувався нами з метою встановлення зв'язку між застосовуваними педагогічними впливами та досягнутими результатами; виявлення необхідних умов для реалізації поставлених завдань.

За допомогою методів математичної статистики нами були оброблені дані, отримані у процесі експериментальної діяльності. Під час аналізу даних ми використовували метод середніх величин і вибірковий метод, що включало знаходження середнього арифметичного значення ($\bar{x}$), стандартного відхилення (S) і коефіцієнта варіації (V).

2.2 Організація дослідження

Дослідно-експериментальна робота виконувалася на базі ряду ЗЗСО Хмельницької області. У якості респондентів були студенти-випусники бакалаврату 2023 року (28 осіб) та фахівці фізичного виховання (вчителі фізичної культури – 19 осіб, керівники спортивних клубів – 10 осіб), стаж практичної роботи яких був не менше 5 років. Дослідження проводилося у 2022-2023 роках і включало три взаємопов'язаних етапи.

На першому етапі (2012 р.) визначено об'єкт, предмет, мету і сформульовано завдання дослідження на основі вивчення стану проблеми у педагогічній, психологічній і науково-методичній літературі з питань теорії і методики фізичної культури, розроблено структуру магістерської роботи.

На другому етапі (2022-2023 рр.) – підготовлено теоретичну частину роботи: описано теоретичні основи розвитку фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання, розкрито методологічні засади розвитку фізичної культури особистості фахівця, її суть та структуру. Це надало можливість розробити анкету

«Основні ознаки фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання», визначити основні складові фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання, показники та ознаки якості цих складових (див. табл. 2.1).

На третьому етапі (травень 2023-жовтень 2023) проведено анкетування студентів та фахівців фізичного виховання, проаналізовано, систематизовано й узагальнено одержані результати, визначено їх статистичну достовірність. Сформульовано загальні висновки, практичні рекомендації та оформлено остаточний текст магістерської роботи

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1 Зміст і результати пошуково-розвідувального етапу експериментальної роботи

Проведенню пошуково-розвідувального експерименту передував порівняльний аналіз навчальних планів і навчальних програм вищих навчальних закладів, де здійснюється підготовка вчителів початкових класів і які було обрано базою експериментального дослідження.

Цей аналіз виявив, що навчальні плани підготовки вчителів початкових класів різних вищів не мають принципових розбіжностей. Всі вони містять нормативні дисципліни, зміст яких передбачає ознайомлення студентів з основами анатомії і фізіології дитини, валеології і валеологічного виховання учнів, загальної і вікової психології, загальної педагогіки, дидактики і теорії виховання, приватних методик і зокрема, теорією і методикою фізичного виховання учнів у початковій школі.

На вивчення кожної з цих дисциплін відводиться від одного до двох кредитів, що складає від 36 до 72 години аудиторних занять. На самостійну роботу студентів відповідно до вимог МОН України відводиться від 50 до 70% часу, виділеного на аудиторні заняття.

Зокрема встановлено, що за навчальним планом підготовки бакалаврів за спеціальністю «Початкова освіта» на опанування теорії і методики фізичного виховання учнів фізичної культури відводиться 36 годин аудиторних занять і 36 годин самостійної роботи.

Натомість назва цієї нормативної дисципліни у навчальних планах підготовки бакалаврів за спеціальність 6.010102 – «Початкова освіта» є різною.

Так, у навчальних планах факультету підготовки вчителів початкових класів Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка, Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, відділення підготовки учителів початкових класів Вищого навчального комунального закладу «Балтське педагогічне училище» Одеської області вона позначена як «Теорія і методика фізичного виховання учнів фізичної культури». У навчальному плані факультету підготовки вчителів початкових класів Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» ця нормативна дисципліна включена під назвою «Фізична культура і методика її викладання».

Однак зміст і структура навчальних програм з цієї нормативної дисципліни, незважаючи на її різні назви, суттєво не відрізняється. Усі вони містять огляд основних етапів розвитку фізичної культури і спорту, аналіз понять «фізична культура» і «фізичне виховання», характеристику цілей і завдань програми з фізичного виховання учнів у 1 – 4 класах, методику організації уроку з фізичної культури, навчання дітей відповідним видам фізичних вправ і спортивної діяльності.

Поряд з цим було встановлено, що обговорення зі студентами питання щодо обмеження фізичних навантажень учнів, необхідності його диференційовання відповідно до стану їхнього здоров'я, рівня фізичного розвитку і підготовки в жодній з проаналізованих програм з теорії і методики фізичного виховання у початковій школі не передбачено ані під час аудиторних занять, ані в самостійній роботі. Не порушується також тема щодо різманіття сучасних концепцій і підходів до фізичного виховання молодших школярів, можливість його здійснення різними педагогічними засобами, відповідно до різних цільових орієнтирів.

Докладний аналіз змісту робочих навчальних програм, методичних розробок і рекомендацій, які спрямовані на вивчення дисциплін психолого-педагогічного і професійно орієнтованого циклу у педагогічних вищих навчальних закладах і забезпечують професійно- педагогічну теоретичну і практичну підготовку

вчителів для фізичної культури виявив, що основна увага студентів спрямовується на засвоєння змісту базових понять, усвідомлення сутності і структури явищ, позначених цими поняттями, історії їх розвитку, місця і призначення в організації навчально-виховного процесу.

Поняття про індивідуальність найбільш повно і послідовно розглядається у змісті психологічних дисциплін. Так, у загальній психології поняття про індивідуальність визначається і характеризується поряд з поняттями особистість, індивід і суб'єкт діяльності; обговорюється у темах, присвячених характеру і темпераменту особистості, її емоційної сфери і соціальної поведінки. У віковій і педагогічній психології індивідуальність характеризується у зв'язку з типовими і унікальними проявами емоційної, пізнавальної і поведінкової сфери дитини в певні вікові періоди її розвитку як особистості і суб'єкта навчальної діяльності.

У загальній педагогіці індивідуальність згадується, але не обговорюється, у зв'язку із дидактичними принципами, зокрема принципом урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів, сутністю особистісно зорієнтованого підходу і гуманізації освітнього процесу. В історії педагогіки принцип урахування індивідуальності учня згадується при обговоренні педагогічної спадщини Я. Коменського.

Натомість у змісті методики виховної роботи, приватних методиках з навчання учнів письма, грамоти, читання, природознавства, основ здоров'я, фізичного виховання – поняття про індивідуальність учня, необхідність і можливість її урахування під час планування уроку, складання його плану-конспекту і розробки методики проведення, фактично не розглядається. Не виноситься воно й на обговорення зі студентами як проблема, з якою вони зустрінуться в процесі практичної роботи в школі.

Не відображено це питання в змісті навчальних посібників і підручників з педагогіки, історії педагогіки, приватних методик, в тому числі і з теорії і методики фізичного виховання учнів у початковій школі, якими забезпечується підготовка майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності.

Отже, аналіз навчальної і навчально-методичної документації засвідчив про недостатню наповненість змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів інформацією щодо особливостей індивідуального розвитку кожного учня, необхідності і можливості його урахування в процесі організації і проведення всіх напрямів навчальної і виховної роботи, в тому числі фізичного виховання учнів відповідно до їхніх індивідуальних можливостей щодо фізичного навантаження і стану здоров'я.

Наступним кроком в експериментальному дослідженні на пошуково-розвідувальному етапі було опитування і тестування студентів випускного курсу за компонентами і показниками підготовленості до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів. Основний масив складала студенти зазначених вищих навчальних закладів. Загальна кількість студентів, що приймали участь у пошуково-розвідувальному експерименті становила 236 осіб.

Діагностування студентів випускного - 4 курсу, проводилося протягом 2009-2010 рр. методами опитування і тестування. Загальні результати, які були одержані і які певним чином характеризують стан підготовленості учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу, представлено в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Рівні підготовленості студентів-випускників до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів фізичної культури

Рівні	Загальна кількість	
	Абс.	%
Високий	11	4,66
Достатній	48	20,34

Низький	177	75,0
Разом	236	100

Подані у таблиці результати засвідчують, що переважна кількість випускників факультету підготовки вчителів початкових класів, які прийдуть найближчим часом працювати у систему освіти, виявили низький рівень підготовленості до застосування індивідуально-диференційованого підходу у навчанні і вихованні учнів початкових класів - таких було 177 осіб або 75,0%.

Достатній рівень підготовленості виявили 48 студентів, що складало 20,34% від загальної кількості обстежених випускників. Лише у 11 осіб або 4,66% студентів випускного курсу було зафіксовано високий рівень підготовленості до застосування у вихованні і навчанні учнів фізичної культури індивідуально-диференційованого підходу.

Більш конкретно результати опитування випускників щодо їхньої підготовленості до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів фізичної культури за показниками теоретичного компонента представлено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Особливості підготовленості студентів-випускників до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні

Показники	Загальна кількість	
	Абс	%
Знання про сутність індивідуальності і ознаки її прояву у дітей молодшого шкільного віку	128	54,24

Знання про принцип індивідуалізації й диференціації навчально-виховного процесу і способ його реалізації в початковій школі	108	45,77
Знання про моделі індивідуалізації й диференціації діяльності учнів у процесі фізичного виховання	69	29,24
Знання про форми і методи індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів	52	22,03
Знання про способи застосування вчителем індивідуально-диференційованого підходу в процесі фізичного виховання учнів фізичної культури	44	18,64
Середнє за вибіркою	80,2	33,98

Як бачимо, найбільша кількість студентів виявила свою поінформованість за показником «знання про сутність індивідуальності і ознаки її прояву у дітей молодшого шкільного віку». Правильні відповіді за цим показником дали 128 випускників або 54,24%, тобто дещо більше половини. Менша кількість випускників дала правильні відповіді щодо принципу індивідуалізації й диференціації навчально-виховного процесу і способу його реалізації у початковій школі – 108 осіб або 45,77%.

Знання про способи застосування вчителем індивідуально-диференційованого підходу у процесі фізичного виховання учнів фізичної культури виявили тільки 44 випускники або 18,64%.

Трохи більша кількість студентів випускного курсу виявили обізнаність щодо моделей індивідуалізації й диференціації діяльності учнів в процесі фізичного виховання - 69 осіб або 29,24%, і у формах і методах індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів -

52 особи або 22,03%. Однак у цілому, за всієї вибіркою правильні відповіді на поставлені питання у середньому дали лише 33,98% студентів.

Отже отримані результати виявили, що студенти випускного курсу - майбутні вчителі фізичної культури, які вже пройшли програму професійної підготовки у закладі вищої освіти за освітньо- кваліфікаційним рівнем «бакалавр», певною мірою обізнані щодо сутності індивідуальності дитини і способів індивідуалізації і диференціації навчально-виховного процесу. Проте конкретно, стосовно методики фізичного виховання їхня підготовленість є достатньо низькою.

Якісна характеристика результатів тестування студентів- випускників за показниками практичного компонента підготовленості до застосування індивідуально-диференційованого підходу наведена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 Особливості підготовки студентів-випускників до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів фізичної культури за показниками практичного компонента

Показники	Загальна кількість	
	Абс	%
Вміння визначати і характеризувати індивідуальність конкретного учня як особистості і суб'єкта навчальної діяльності	127	53,81
Вміння визначати і характеризувати принципи індивідуалізації і диференціації навчання і виховання учнів, способи їх реалізації	27	11,44
Вміння виявляти індивідуальність фізичного розвитку учнів; визначати й обґрунтовувати підстави для диференціації їх фізичного виховання	41	17,37

Вміння розробляти форми і методи фізичного виховання, що забезпечують індивідуалізацію і диференціацію фізичної діяльності учнів	38	16,1
Вміння розробляти методіку індивідуалізації і диференціації фізичного виховання відповідно до чинних норм організації цього процесу і реальних можливостей учнів	62	26,27
Середнє за вибіркою	59,0	24,99

Як бачимо з таблиці, найбільш високі результати випускники виявили за показником «вміння визначати й характеризувати індивідуальність конкретного учня, як особистості і суб'єкта навчальної діяльності» - таких було 127 осіб або 53,81%.

Наступним за кількісною характеристикою було вміння випускників розробляти методіку індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів відповідно до чинних норм організації цього процесу: загальна кількість осіб, що виявили означене вміння становила 62 студенти або 26,27%.

Далі за ступенем погіршення результатів було вміння випускників виявляти індивідуальність учнів у їхньому фізичному розвитку; визначати й обґрунтовувати підстави для диференціації їхнього фізичного виховання. Серед випускників це вміння виявив лише 41 студент або 17,37%.

Досить близькими за кількісними значеннями були результати, які виявили випускники за показником «вміння розробляти форми і методи фізичного виховання, що забезпечують індивідуалізацію і диференціацію фізичної діяльності учнів». Це вміння виявили 38 студентів або 16,1%.

Найбільш низькі результати щодо підготовленості випускників факультету підготовки учителів початкових класів до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів були отримані за показником «вміння розробляти методіку індивідуалізації і диференціації

фізичного виховання відповідно до чинних норм організації цього процесу і реальних можливостей учнів»: таких було 27 осіб або 11,44%.

У середньому практичний компонент підготовленості до застосування і фізичному вихованні учнів індивідуально- диференційованого підходу виявило 24,99% студентів випускних курсів, що брали участь в пошуково-розвідувальному експерименті. Узагальнюючи результати тестування майбутніх учителів фізичної культури за показниками практичного компонента підготовленості до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів, можна стверджувати, що переважна більшість з них не вмів визначати і враховувати індивідуальні можливості учнів в організації навчального і виховного процесів і зокрема, в організації фізичного виховання.

Досить цікавими були результати обстеження випускників за орієнтувально-цільовим компонентом підготовки до застосування індивідуально-диференційованого підходу у практичній діяльності, пов'язаній з фізичним вихованням учнів початкових класів. Дані цього обстеження подано в таблиці 2.4.

З наведених даних бачимо, що серед студентів - випускників досить високо виявляється загальна спрямованість на виконання вимог навчальної програми без урахування індивідуальних можливостей учнів і стану їхнього здоров'я, тобто прийняття індивідуальності учнів – таких було 144 особи або 61,01%. Втім, за двома іншими показниками результати були ще більш низькими.

Так, намагання диференціювати на уроці фізичне навантаження учнів відповідно до їхніх фізичних можливостей, без урахування стану здоров'я є характерним для 102 студентів або 42,22%. Ще менша кількість студентів виявила спрямованість дій на підтримку і корегування індивідуального розвитку і стану здоров'я учнів засобами фізичного виховання з урахуванням їхніх особливостей і можливостей – таких було 51 студент або 21,61% із загальної кількості опитуваних. За значенням середніх, за всією вибіркою це становило 99 осіб або 41,94%.

Таблиця 3.4 – Особливості підготовленості студентів-випускників до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів фізичної культури за показниками орієнтувально-цільового компонента

Показники	Загальна кількість	
	Абс	%
Загальна спрямованість на виконання вимог навчальної програми без урахування індивідуальних можливостей учнів і стану їхнього здоров'я	144	61,01
Намагання диференціювати на уроці фізичне навантаження учнів відповідно до їх фізичних можливостей, без урахування стану здоров'я	102	43,22
Спрямованість дій на підтримку і корегування індивідуального розвитку і стану здоров'я учнів засобами фізичного виховання з урахуванням їхніх особливостей і можливостей	51	21,61
Середнє	99,0	41,94

Таким чином результати тестування студентів, які пройшли повний курс професійної підготовки у виші за програмою освітньо- кваліфікаційного рівня «бакалавр», виявили досить низький рівень їхньої підготовленості до застосування у фізичному вихованні учнів фізичної культури індивідуально-диференційованого підходу. Однаковою мірою це стосується їхньої теоретичної і практичної підготовки. Наявні у них знання відрізняються недостатньою повнотою, неточністю і відсутністю упорядкованості. Більшість їх уявлень і вмінь базуються на життєвому, інтуїтивному досвіді, а не науково обґрунтованих

поняттях і результатах цілеспрямованої психолого-педагогічної і методичної підготовки, результатах педагогічної практики.

Важливо, що при виборі цілей, на які вчителю необхідно орієнтуватись під час планування своєї роботи, методики фізичного виховання учнів на уроці і в поза навчальних заходах, випускники орієнтуються переважно на загальні вимоги, сформульовані у чинних програмах, методичних рекомендаціях. Особливості, індивідуальність учнів переважно не ураховуються і не впадають до їхньої уваги. Отже, правомірно дійти висновку, що об'єктивно чинна система професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у виші недостатньо спрямовує їхню увагу і навчає працювати з кожним окремим учнем, враховувати його реальні можливості і стимулювати розвиток необхідних для подальшої продуктивної навчальної діяльності.

Отримані результати пошуково-розвідувального експерименту у подальшій експериментальній роботі були враховані в процесі розробки й упровадження експериментальної методики підготовки майбутніх учителів до фізичного виховання учнів фізичної культури на засадах індивідуально-диференційованого підходу.

3.2. Експериментальна методика підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально- диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів

У процесі підготовки студентів експериментальної групи досліджувані педагогічні умови були реалізовані поетапно у змісті навчальної дисципліни, що присвячена теорії і методики викладання у початковій школі фізичної культури і фізичного виховання учнів.

На першому узагальнювально-моделювальному етапі формувального експерименту відповідно до першої педагогічної умови – розкриття у змісті теорії і методики фізичного виховання сутності індивідуально-диференційованого підходу, його цінності та способу застосування у фізичному вихованні, було

розроблено експериментальну програму, зміст і структура якої актуалізували, упорядковували і доповнювали знання студентів щодо індивідуальності учнів, способах її урахування і педагогічної підтримки в процесі фізичного виховання.

В основу експериментальної програми було покладено рекомендації і вимоги державного стандарту освіти за галузю «Основи здоров'я і фізична культура», шкільної програми з фізичної культури і фізичного виховання учнів фізичної культури. Крім того передбачені міжпредметні зв'язки з анатомією і фізіологією, загальною, віковою педагогічною психологією, загальною педагогікою і методикою організації виховної роботи в школі.

За змістом ця програма передбачала обговорення і опрацювання студентами таких традиційних для теорії і методики фізичного виховання тем як-от: фізична культура і фізичне виховання учнів фізичної культури; навчальна програма – основний документ з фізичного виховання; фізкультурні заходи в режимі навчального дня школи; урок – основна форма роботи з фізичного виховання в школі; позакласна робота з фізичного виховання учнів у початкових класах школи; планування і облік роботи з фізичного виховання учнів; обладнання місця занять, устаткування, спортивний інвентар; методика розучування вправ за розділами програми (гімнастика, рухливі ігри, легка атлетика, плавання, лижна підготовка).

При визначенні змісту, який підлягав опрацюванню студентами в процесі вивчення навчальної дисципліни, ми виходили з того, що вчитель фізичної культури має знати:

- Що уявляє собою фізична культура як шкільний навчальний предмет;
- Чому має слугувати вивчення теорії і методики фізичного виховання учнів під час їхньої підготовки до професійної діяльності вчителя;
- Які вимоги треба ураховувати, розробляючи зміст і структуру фізичної культури як навчального предмету фізичної культури;
- Які кроки необхідно зробити, щоб самостійно розробити зміст, структуру і програму навчального предмета «Фізична культура» для учнів певного класу фізичної культури;

- Від чого залежить ефективність і якість опанування учнями цього навчального предмета?

Особлива увага студентів приверталась до характеристик, які відрізняють моделі фізичного виховання. Наприклад, модель фізичного виховання за регіональними нормативами фізичної підготовленості від моделі диференційованого навчання руховим діям і розвитку фізичних якостей учнів за оцінкою їх реальної фізичної підготовленості; модель фізичного виховання оздоровчо-розвивального спрямування від фізичного виховання коригувально-оздоровчого спрямування, моделі фізичного виховання лікувального спрямування і т.ін..

Друга тема, що передбачала обговорення змісту і структури навчальної програми з фізичного виховання як основного нормативного документа в діяльності вчителя, доповнювалась інформацією про зміни, які відбуваються у змісті і структурі навчальної програми з фізичного виховання учнів; чинники, які зумовлюють ці зміни і впливають на їх зміст; принципові відмінності останньої програми з фізичного виховання учнів фізичної культури від попередніх, її спрямованість на збереження і зміцнення здоров'я учнів через підвищення рухової активності і урахування індивідуальних можливостей щодо фізичних навантажень, посилення здоров'язбережувальної спрямованості уроку із фізичної культури.

При обговоренні цих питань увага студентів зверталась на виявлення зв'язку фізичного виховання учнів зі станом їхнього фізичного здоров'я й успішністю у навчальній діяльності; обумовленості результатів фізичного виховання цілями, на досягнення яких учитель орієнтує власні дії і спрямовує зусилля своїх учнів.

Важливим моментом було обговорення в цій темі зв'язку фізичного здоров'я із фізичним навантаженням учнів, ролі спорту в його врівновазі й гармонізації; шляху, за яким відбувався розвиток системи фізичного виховання учнів в загальноосвітній і зокрема початковій школі: від надмірної спортизації і

спрямованості на спортивні рекорди до здоров'язбережувальної орієнтації, спрямованості на зміцнення і підтримку фізичного стану здоров'я кожного учня.

Найбільш ґрунтовно питання індивідуалізації і диференціації обговорювалося в темі, присвяченій уроку із фізичної культури як основної форми організації фізичного виховання учнів у початковій школі.

Поряд із визначенням і характеристикою традиційних для педагогіки принципів організації навчальної діяльності учнів на уроках з фізичної культури, формами (фронтальна, групова, станційна) і методами організації їхньої рухової діяльності (вправляння, змагання, демонстрування), характеристикою різновидів уроку з фізичної культури в початковій школі і сучасних вимог до його проведення, додатково виокремлювались і розглядались підстави для реалізації індивідуально-диференційованого підходу к учням.

Зокрема обговорення присвячувалось визначенню ознак для індивідуального і диференційованого фізичного навантаження учнів; педагогічним засобам урахування стану їхнього здоров'я, рівня фізичної підготовки в умовах уроку з фізичної культури; формам і методам, що забезпечують індивідуалізацію і диференціацію фізичного виховання учнів на уроках із фізичної культури.

У темі «Фізкультурні заходи в режимі навчального дня» обговорювались питання щодо правомірності використання однакових фізичних вправ на фізкультхвилинках, перервах для учнів з різним типом темпераменту, нервовою системою, станом фізичного розвитку і вчителів при проведенні з учнями фізичних заходів в режимі навчального дня.

Наголошувалось, що одні й тіж самі фізичні вправи, рухливі ігри за умови різного часу проведення у розкладі занять, тривалості навчального дня, пори року, навчального навантаження учнів, можуть привести к різним наслідкам. В одних випадках, вони можуть допомогти учням зняти втому, розслабитися, в інших – привести к протилежним результатам і посилити їхнє напруження і втому. Крім того, увага студентів приверталась до того, що фізичні вправи не завжди передбачають активні рухи, що збуджують дитину: не менш корисними є

статичні фізичні вправи, що активізують м'язові відчуття і привертають увагу учнів до свідомого керування власними м'язовими зусиллями.

Наголошувалось, що володіння арсеналом таких вправ і вміння ними доцільно користуватись, дозволяє вчителю позитивно впливати на фізичний стан учнів упродовж навчального дня, підтримувати їхню працездатність і розумову активність, знімати надлишкову рухливість і перевтому.

У темі «Планування і облік роботи з фізичного виховання учнів у початковій школі», де розкриваються особливості і різновиди форм планування роботи з фізичного виховання і фізкультурної освіти учнів (перспективне планування, поточне планування фізкультурної освіти учнів, навчальний план з фізичної культури; план-графік навчального процесу з фізичної культури і фізичного виховання, план-конспект уроку з фізичної культури), до розгляду і обговоренню зі студентами було включено питання про складання індивідуального перспективного і поточного плану фізичного виховання учнів, що потребують спеціальної уваги і підтримки з боку вчителя, ведення паспорту здоров'я для кожного учня.

Обговорення цих питань дозволяло поглибити і конкретизувати уявлення студентів щодо дій учителя, необхідних для регулювання і планування процесу фізичного виховання і формування фізичної культури учнів фізичної культури. Крім напрямів вдосконалення фізичного розвитку школярів, організації їхньої рухової активності, її видів, методів вдосконалення координаційних здібностей школярів, особливостей навчання школярів руховим діям і розвитку їх фізичних якостей через різні види фізичного навантаження (розвивального, підтримувального, корегувального, адаптувального, лікувального), увага студентів приверталась до інтенсивності фізичного навантаження (низька, помірна, висока, максимальна) та її наслідків щодо розвитку фізичних якостей і стану здоров'я учнів в молодшому шкільному віці.

Окрема тема була присвячена особливостям фізичного виховання школярів із порушеннями здоров'я, які відносяться до спеціальної медичної групи. В процесі її опрацювання обговорювались питання про значення медичного контролю і

педагогічного спостереження у фізичному вихованні молодших школярів; завдання і організація діагностувальної роботи з фізичного виховання учнів в умовах загальної і спеціальної медичної групи; особливості методики із фізичної культури, що обумовлені діагнозом послаблених дітей, оздоровчого і коригувального спрямування; профілактику порушень постави і зведення стопи, вдосконалення дихальної системи і укріплення серцево-судинної системи, профілактику порушень зору засобами фізичного виховання (загальні гігієнічні заходи щодо профілактики стомлення очей; гімнастика для очей; спеціальні відновні ігри, спрямовані на зменшення напруги (релаксацію) зорового апарату.

На завершення обговорювалась питання щодо сучасних підходів в оцінці успішності підготовки учнів фізичної культури у сфері фізичного виховання і фізичної культури; зміст і форми підсумкового і поточного контролю; методики діагностування (оцінка загальної витривалості; оцінка швидкісних, швидкісно-силових якостей школярів; оцінка комплексного прояву координаційних здібностей школярів); контроль за ефективністю фізичного виховання і індивідуальним фізичним розвитком учнів.

Отже, внесення нової інформації у зміст навчальної дисципліни з теорії і методики фізичного виховання школярів у початковій школі дозволяло привернути і загострити увагу студентів на проблемі зв'язку фізичного виховання зі станом фізичного здоров'я учнів; зумовленості результатів цього процесу діями вчителя, який здатний урахувати або ігнорувати індивідуальні можливості своїх учнів на уроках із фізичної культури; наслідках обраної ним позиції.

Обираючи для експериментальної методики підготовки майбутніх учителів до застосування у фізичному виховання молодших школярів індивідуально-диференційованого підходу форми організації цього процесу, ми враховували, що вони мають дати можливість студентам виявити і реалізувати:

індивідуальні інтереси і здібності;

власні потреби в отриманні знань і набутті нового досвіду в підготовці до професійної діяльності;

незалежність і цілеспрямованість, здатність організувати себе на досягнення особисто значущих цілей;

власний життєвий досвід для перевірки ефективності свого попереднього навчання у виші та інше.

Зазначені завдання дозволяли організувати методику формульовального експерименту за наступною логікою.

1. Актуалізація наявного досвіду і уявлень студентів через спробу самостійно створити певний продукт, на підставі того, чому вони навчилися і так як вміють діяти зараз, без урахування того, чи є їхні вміння і знання достатніми. Результатом цього кроку мало бути усвідомлення студентами необхідності подальшого спеціального навчання.

2. Рефлексія і критичний аналіз накопиченого досвіду, висновок про те, що зроблено вдало, а що можна зробити краще або зовсім по іншому. Підсумком цього кроку була внутрішня готовність студентів до змін і подальшого навчання, формування повного або часткового уявлення про те, як і у якому напрямі треба діяти правильно для індивідуалізації й диференціації фізичного виховання учнів.

3. Теоретичне узагальнення на підставі набутого досвіду і його критичного аналізу, створення власного знання про те, як краще і правильно створювати необхідний продукт. Результатом цього кроку має бути усвідомлення студентами принципу створення алгоритму практичних дій щодо індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів.

4. Закріплення набутого досвіду і знань на практиці. Опрацювання студентами особистого знання в процесі розробки проекту фізичного виховання учнів 1-4 класу із застосуванням індивідуально-диференційованого підходу, коректування і уточнення його змісту. Підсумком є оволодіння цілком або частково опрацьованою системою умінь і навичок самостійного створення такого продукту професійної діяльності вчителя.

Усвідомленню студентами важливості вирішення проблеми індивідуалізації й диференціації фізичного виховання учнів сприяли завдання, які ставились перед ними після кожної лекції для самостійного опрацювання. Спочатку ці завдання

були достатньо простими і пов'язані з уточненням змісту тих понять, які використовувались у тексті лекції. Студентам необхідно було, використовуючи ресурси Інтернету, друкованих джерел довідникового характеру, скласти власний словник базових термінів, провести порівняльний аналіз дібраних визначень і виявити ознаки, за якими відрізняються або тотожні за своїм змістом.

Слід зазначити, що складання педагогічних словників не є принципово новою формою самостійної роботи, яка використовується у практиці підготовки майбутніх учителів у виші. Така робота розпочинається із першого курсу і використовується при вивченні всіх основних навчальних дисциплін. Як правило, вона має на меті лише створення у свідомості і пам'яті студентів певного фонду визначень основних понять і категорій.

Складаючи педагогічні словники, студенти запам'ятовують їх визначення у тому вигляді, як то пропонується викладачем. Таке володіння поняттями і категоріями забезпечує їм володіння певними уявленнями про педагогічну мову і способи позначення її феноменів. Проте при цьому не розкривається зумовленість змісту цих понять у контексті розвитку педагогічної культури і педагогічної думки, їх різноманітне трактування конкретними авторами, що створювали унікальний досвід практики навчання і виховання дитини у початковій школі.

Використовуючи пізнавальні ситуації на визначення понять, ми мали на увазі, що, застосовуючи якесь поняття для позначення певного набору фактів, студенти повинні вміти визначати, чи дійсно ці факти укладаються у межі цього поняття, і знаходити ті з них, які виходять за його рамки. Створення такого словника з теорії і методики фізичного виховання ставало предметом живої дискусії. Підставою для цього були результати порівняльного аналізу змісту базових педагогічних понять, наведений різними авторами у різних за своїм характером джерелах.

Головна мета, яка досягалась при виконанні таких завдань було переконання студентів у тому, що за однаковими термінами може стояти різне розуміння явищ, які ними позначається. Вони мали переконатись на власному досвіді, що, по-перше, використання певних понять або термінів потребує уточнення того, що

при цьому розуміється. По-друге, за кожним педагогічним терміном і поняттям криється певне різноманіття поглядів, для з'ясування і уточнення яких необхідно провести порівняння визначень, тобто виділити і схарактеризувати спільні і відмінні риси (ознаки, властивості), що використовуються для позначення певних явищ.

Надалі ця думка розвивалась і знаходила обґрунтування в завданнях, відповідно до яких студенти мали здійснити порівняльний аналіз шкільних програм з фізичного виховання учнів різних років видання; навчальних посібників з теорії і методики фізичного виховання, розрахованих на початкову і основну школу; методичних порад щодо організації фізичного виховання учнів у навчальний і поза навчальний час.

Підсумком узагальнювально-моделювального етапу підготовки студентів до застосування у фізичному вихованні учнів індивідуально- диференційованого підходу була конференція, на якій відбувалась систематизація накопиченої студентами інформації, актуалізація міжпредметних зв'язків психологічних, педагогічних і методичних знань студентів із практикою фізичного виховання і загального розвитку учнів; його впливу на зміцнення і коригування їхнього здоров'я, чинників, що призводять до його порушення; засобів і напрямів роботи вчителя, які дозволяють зміцнити і підтримати здоров'я учнів під час їхнього навчання у початковій школі.

За результатами самостійної роботи на узагальнювально- моделювальному етапі студентами було уточнено:

- основні поняття (фізична культура, фізичне виховання, навчання руховим діям, фізичні якості, фізична підготовленість, фізичний розвиток, рухова активність, фізичне здоров'я) та їх співвідношення;

- основні складові і відмінності комплексного, базового і варіативного, регіонального, освітнього, навчально-тренувального, спортивно-видового, індивідуально-диференційованого підходів до викладання фізичної культури в початковій школі і фізичного виховання школярів;

- поняття про модель організації фізичного виховання молодших школярів та її складові;

- методи і форми організації учнів на уроках фізичної культури та їх залежність від обраного підходу та моделі організації фізичного виховання.

На другому, практико-збагачувальному етапі відповідно до другої педагогічної умови - опрацювання моделей індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів початкових класів, у процесі самостійної роботи студенти навчалися, використовуючи різні джерела інформації (довідники, ресурси Інтернету, методичні рекомендації), визначати:

вимоги щодо обмеження фізичних навантажень і виконання фізичних вправ учнями, які мають певні порушення здоров'я;

добирати системи фізичних вправ, спрямованих на зміцнення фізичного стану здоров'я учнів, що мають порушення статури, дихальної і серцево-судинної системи;

розробляти варіанти індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів відповідно до завдань навчальної програми в умовах уроку з фізичної культури для конкретного (1-4) класу.

За своїм змістом цей етап припадав на проведення практичних занять. Відповідно до тем, які були передбачені експериментальною програмою, студенти навчалися складати і наочно презентувати власні розробки щодо індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів, добирати методи діагностування індивідуального стану їхньої фізичної підготовки і здоров'я, розробляти педагогічні проекти щодо їхнього розвитку і зміцнення засобами фізичного виховання.

Зокрема на самостійне опрацювання студентами виносилися такі питання:

- особливості методики фізичного виховання дітей, що мають відхилення в стані здоров'я;

- способи планування фізичного виховання в початковій школі відповідно до обраної моделі організації;

-- завдання і особливості організації занять з дітьми, що належать за станом здоров'я до спеціальної медичної групи;

- зміст і форми контролю у фізичному вихованні молодших школярів з порушеннями у стані здоров'я;

- виявлення динаміки розвитку фізичних якостей (швидкості, сили, витривалості, гнучкості);

- сучасні підходи до оцінки успішності молодших школярів та інші.

Обговорення цих питань, з одного боку, було досить привабливим

для студентів, оскільки вони певним чином відтворювали досвід їхнього попереднього навчання. З іншого боку, вони були достатньо складними, бо вимагали подивитись на навчальну інформацію не очима студентів, яких навчають, а очима вчителя, який свідомо добирає і упорядковує навчальний матеріал, його зміст, логіку висвітлення для того, щоб краще підготувати учнів до виконання фізичної діяльності.

Важливим моментом в реалізації експериментальної методики було систематичне спонукання студентів до використання ресурсів Інтернету, за допомогою яких вони навчались самостійно розшукували інформацію, яка дозволяла проілюструвати питання, що обговорювались, певними прикладами, доповненнями, наочними схемами або малюнками. Представлена у доповідях або презентаціях на семінарських заняттях, ця інформація за результатами колективного обговорення уточнювалась, доповнювалась новими даними, систематизувалась і візуалізувалась у різноманітних наочних моделях і схемах.

Усі доробки студентів, що опрацьовувались в процесі лекційних і семінарських занять, систематизувались, узагальнювались і зберігались в їхніх індивідуальних педагогічних кейсах у відповідних електронних файлах.

За структурою ці педагогічні кейси містили і зберігали самостійно зібрану студентами інформацію, яка надавала:

приклади позитивного і негативного впливу занять фізичною культурою на стан фізичного здоров'я учнів;

наочні схеми, рисунки і описи моделей організації фізичного виховання учнів у початковій школі;

методики діагностування стану фізичної підготовки учнів; методики діагностування стану фізичного здоров'я учнів; методики фізичного виховання розвивального, коригувального,

оздоровчого і лікувального спрямування;

вправи для зміцнення фізичного здоров'я учнів за певними напрямками оздоровчої роботи вчителя (виправлення постави, опорно- рухового апарату, зміцнення дихальної, серцево-судинної системи, координації рухів та ін.).

В окремому файлі збирались і упорядковувались матеріали з методичними рекомендаціями і вимогами лікарів щодо обмеження фізичного навантаження і фізичних вправ учнів, які мають певні порушення у фізичному здоров'ї.

Накопичення і систематизація студентами зазначеної вище інформації в електронному кейсі дозволяло перейти до їхньої підготовки до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів на засадах осмислення можливості й доцільності її практичного використання у роботі вчителя з фізичного виховання учнів.

3.3. Результати формувального етапу експериментальної роботи та їх аналіз

Визначення ефективності педагогічних умов у підготовці майбутніх учителів до застосування у фізичному вихованні учнів фізичної культури індивідуально-диференційованого підходу здійснювалось на засадах порівняння результатів, які були одержані в контрольній і експериментальній групах перед початком і після завершення формувального експерименту.

Перед початком формувального експерименту в контрольній і експериментальній групах було проведено діагностування, мета якого полягала у зрівнянні складу груп за чинниками, що здатні впливати на ефективність навчального процесу і результати професійної підготовки студентів. Зокрема,

враховується рівень їхньої обізнаності у предметі і способах реалізації професійно-педагогічної діяльності, компетентність в організації навчально-виховного процесу. Вирівнювання складу експериментальної і контрольної групи за цими чинниками здійснювалось за середніми значеннями результатів складання студентами поточного і підсумкового контролю в процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного і професійно орієнтованого циклу.

За результатами екзаменаційних сесій було встановлено, що контрольній і експериментальній групах досить рівно представлено студенти за всіма рівня фахової підготовки. Так, з високим рівнем знань щодо предмету і способів професійної діяльності педагога в контрольній групі було виявлено 31 особа або 26,3%, в експериментальній - 27 осіб або 22,9%.

Середній рівень обізнаності у зазначеній сфері в контрольній групі було виявлено у 78 студентів або 66,1% . В експериментальній групі з цим рівнем знань було виявлено 83 студенти або 70,33%. У незначній кількості студентів було виявлено низький рівень знань з предмету і способів здійснення професійно-педагогічної діяльності. Таких в контрольній групі було виявлено 9 осіб або 7,6%, в експериментальній – 8 осіб або 6,77%.

За інтересом до професії вчителя склад контрольної і експериментальної групи бвиявився таким: високий рівень виявили 62 студенти контрольної групи (52,54%) і 55 студентів експериментальної (46,6%). Середній рівень прояву інтересу було зафіксовано у 49 студентів КГ (41,52%) і 59 студентів ЕГ (50,0%). Низький рівень інтересу до професії вчителя було констатовано у 7 студентів КГ (5,93%) і 4 студентів ЕГ (3,38%).

Отже отримані результати виявили досить позитивну картину і дозволяли припустити, що ступінь вияву студентами інтересу до опанування вчительської професії, їхньої обізнаності у предметі, способах професійно-педагогічної діяльності і компетентності і методиках організації навчально-виховного процесу у початковій школі.

У середньому 16,09% студентів від загальної кількості опитуваних виявили свою обізнаність щодо суті принципу індивідуалізації та диференціації

навчально-виховного процесу і способів його реалізації в початковій школі. Лише 8,05% студентів виявили знання про моделі індивідуалізації й диференціації діяльності учнів в процесі фізичного виховання.

Найменша кількість студентів виявила свою обізнаність щодо форм і методів індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів - таких було лише 7,02%.

Порівнюючи результати контрольної і експериментальної групи, можна дійти висновку, що вони не мають суттєвих розбіжностей. В обох групах спостерігається тенденція зменшення кількості студентів, які виявили обізнаність у загальних положеннях, що розкривають сутність індивідуально-диференційованого підходу і конкретних вимог щодо їх застосування. Якщо знання про сутність індивідуальності і ознаки її прояву у дітей молодшого шкільного віку виявили 17,79% студентів контрольної групи (21 особа) і 18,64% студентів експериментальної групи (22 особи), то знання про принцип індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу.

Таблиця 3.1 – Результати самооцінки рівня фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання

Складові фізичної культури особистості фахівця	Рівні фізичної культури особистості %							
	Студенти (n=28)				Фахівці (n=28)			
	В	ВС	С	Н	В	ВС	С	Н
Мотиви діяльності								
Потреба в руховій активності	30	31	24	15	40	27	20	13
Збереження і зміцнення здоров'я	21	24	26	29	37	35	15	14
Фізичний розвиток	30	45	17	8	28	32	20	20
Спілкування	21	32	24	23	35	40	15	10
Формування особистості	27	18	45	10	40	35	10	15
Зміст діяльності								
Фізичні вправи	40	21	19	20	51	21	18	10
Організаційна	30	41	20	16	45	27	16	12
Освітня	21	22	25	27	45	47	7	2
Матеріальні цінності								
Здоров'я	21	26	21	25	38	32	16	14
Тілобудова	45	34	11	10	32	31	17	20
Рухові здобутки	35	21	24	20	39	39	12	10
Соціально-духовні цінності								
Знання у галузі фізичної культури	35	20	25	20	39	42	10	9
Світоглядні	30	32	20	28	40	35	16	9
Моральні	39	35	10	21	39	42	18	10

Так, аналіз результатів анкетування показує, що в структурі фізичної культури особистості як студенти-випусники, так і фахівці фізичного виховання виділяють інтегровані показники, які розглядають фізичну культуру особистості із позицій світоглядного, організаційного і комунікативного аспектів (високий та вище середнього рівнів визначають більше 70 % опитаних кожної групи). У той же час фахівці фізичного виховання визначають як провідну фізкультурно-оздоровчу діяльність (74 % опитаних), студенти – виділяють серед матеріальних цінностей фізичної культури тілобудову, матеріальні та естетичні цінності фізичної культури особистості. Окрім цього більш ніж 60 % фахівців, високо оцінюючи престиж вибраної професії, відзначають деяку незадоволеність своєю роботою у зв'язку з труднощами соціально-економічного характеру, вказують на великий

об'єм незапланованої роботи та недостатність своєчасної інформації. Важливою умовою ефективної професійної діяльності 87 % опитаних фахівців вважають необхідність соціально-орієнтованої спрямованості в управлінській діяльності, а також інформативну грамотність фахівця щодо цієї діяльності.

Аналіз результатів анкетування фахівців фізичного виховання показує, що структура професійної діяльності містить інтегративні показники, які можливо розглядати з позицій світоглядного, організаційного і комунікативного аспектів. При цьому на провідне місце в структурі професійної діяльності фахівці виділяють розвиток здатностей до комунікацій і професійної взаємодії на основі володіння методами соціально-орієнтованого впливу на процеси й об'єкти професійно-педагогічної діяльності.

Отримані результати надають можливість трактування розвитку фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання, який зводиться до комунікацій і професійної взаємодії в процесі фізкультурно-спортивної діяльності, як процес якісних і кількісних змін властивостей і функцій особистості фахівця, що спрямований на:

- духовний розвиток, який відповідає за формування здатності особистості до філософсько-методологічної оцінки соціальної (оздоровчої) діяльності;
- психічний розвиток, який забезпечує єдність у позитивному становленні системи психічних процесів (інтелектуальних, емоційних, чуттєвих);
- пізнавальний розвиток, який відбиває стан підготовленості особистості до процесу пізнання, самооцінки, самоконтролю;
- фізичний розвиток, який формує самоудосконалення і задовольняючу соціум тілобудову й систему вегетативних функцій організму.

Таке системне інтегроване утворення особистості фахівця за своєю суттю є його соціокультурною компетентністю, яка виявляється у індивідуальній фізичній культурі особистості. За своєю суттю це є: сукупність набутих знань, умінь і навичок соціальних і культурних сфер життя та ціннісних орієнтацій; це готовність до фізкультурно-спортивної діяльності й міжкультурного спілкування, до участі в соціальній взаємодії й діалозі культур; важливий чинник розвитку

особистості, соціалізації її в сучасному суспільстві, самореалізації та культурного самовизначення.

Таким чином, отримані нами теоретичні і практичні результати підтвержують дані інших авторів [10; 14; 20; 26; 43; 45; 48] щодо духовно-фізичної сутності фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання в єдності її соціокультурного і соматопсихічного компонентів при ведучій ролі першого. Показано, що розвиток фізичної культури особистості фахівця фізичного виховання у процесі професійної діяльності сприяє професійно-особистісному саморозвитку фахівця, опанування ним цінностями фізичної культури як основи збереження і зміцнення здоров'я, фізичного й професійного вдосконалення.

ВИСНОВКИ

1. Індивідуально-диференційований підхід - це вихідна позиція, засадничий принцип діяльності вчителя, яким він керується у плануванні навчально-виховного процесу, підготовці до його здійснення і в методиці роботи з учнями. В основі цього підходу лежить розподіл учнів за групами залежно від особливостей прояву в них індивідуальних властивостей, що впливають на успішність навчального процесу і значущих для особистісного і суб'єктного розвитку учнів.

У роботі вчителя початкових класів із фізичного виховання індивідуально-диференційований підхід реалізується у використанні форм і методів, методики проведення занять із фізкультури в цілому, які забезпечують диференційовану рухову активність і фізичне навантаження школярів, залежно від стану їхнього здоров'я і підготовленості до фізичних навантажень.

2. Диференційоване навчання визначається як особлива форма організації навчально-виховного процесу, що спрямована на оптимальний розвиток здібностей кожного учня і передбачає структурування змісту навчального матеріалу, добір форм, прийомів і засобів навчання відповідно до певних типових особливостей учнів. Індивідуалізація в цьому контексті виявляє ознаки, за яких здійснюється диференціація, уточнює розподіл учнів у навчальному процесі за групами, що здійснюється відповідно до тих характеристик, в яких відбивається їхня індивідуальність.

3. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів відбувається як спеціально організований процес навчання теорії і методики фізичного виховання з урахуванням індивідуальних особливостей молодших школярів, їхнього фізичного розвитку і стану фізичного здоров'я. Вона є складовою цілісного процесу їхньої професійної підготовки і здійснюється у закладі вищої освіти.

Новоутворенням, що виникає в результаті спеціальної цілеспрямованої підготовки до професійно-педагогічної діяльності є підготовленість учителів фізичної культури до застосування у фізичному вихованні учнів індивідуально-диференційованого підходу. Проявом теоретичного компонента цієї підготовленості виступала обізнаність студентів із сутністю індивідуалізації і диференціації навчання і виховання учнів, принципами і способами їх відтворення в умовах навчально-виховного процесу і, зокрема, фізичному вихованні учнів. Практичний компонент підготовленості виявлявся в їхньому вмінні практично застосовувати індивідуально-диференційований підхід у плануванні й організації фізичної діяльності учнів на уроках з фізичної культури й поза навчальний час. Орієнтувально-цільовий - визначає цілі, на досягнення яких зорієнтована діяльність учителя фізичної культури при застосуванні у фізичному вихованні учнів індивідуально-диференційованого підходу.

Відповідно до критеріїв поінформованості, навченості і спрямованості підготовленість майбутніх учителів фізичної культури до застосування у фізичному вихованні учнів індивідуально-диференційованого підходу виявляється на високому, достатньому і низькому рівнях.

4. Підґрунтям педагогічних умов, що забезпечують підготовку майбутніх учителів фізичної культури до застосування у фізичному вихованні молодших школярів індивідуально-диференційованого підходу, виступають суперечності між суб'єктом і об'єктом діяльності, які розв'язуються завдяки цілеспрямованої і спеціально організованої активності суб'єкта, в якій він виявляє своє ставлення до об'єкта, розуміння його цінності й природних властивостей.

З урахуванням цього визначено такі педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів: розкриття у змісті теорії і методики фізичного виховання сутності індивідуально-диференційованого підходу, його цінності та способу застосування у фізичному вихованні; опрацювання студентами моделей індивідуалізації і диференціації фізичного виховання учнів початкових класів; набуття студентами досвіду розробки навчальних проєктів

фізичного виховання учнів фізичної культури із застосуванням індивідуально-диференційованого підходу.

5. У дослідженні розроблено модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів, що базується на узагальненні психологічних, педагогічних і методичних знань і умінь студентів, набутих ними до моменту вивчення теорії і методики фізичного виховання. За структурою вона містить три етапи – узагальнювально-моделювальний, практико-збагачувальний, рефлексивно-коригувальний, і змістовно забезпечується реалізацією визначених педагогічних умов із використанням таких форм навчання, як навчальні проекти, педагогічні кейси, конференції; проблематизації, схематизації, візуалізації навчальної інформації як методів навчання.

6. За результатами формувального експерименту, високий рівень підготовленості до застосування індивідуально-диференційованого підходу у фізичному вихованні учнів виявили 26,3% студентів експериментальної групи, достатній - 57,6%, низький - 16,1%. У контрольній групі означену підготовленість на високому рівні не виявив жодний студент, достатній рівень засвідчили 27,97% і низький - 72,03% студентів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективи подальших досліджень убачаємо у виявленні і розвитку особистісних якостей майбутніх учителів фізичної культури, що впливають на характер і зміст індивідуальної взаємодії і співпраці з кожним учнем; їхній підготовці до застосування індивідуально-диференційованого підходу в інших аспектах і напрямках навчально-виховної роботи з учнями; зв'язку підготовленості майбутніх учителів до застосування індивідуально-диференційованого підходу у навчанні і вихованні учнів фізичної культури і їхньої готовності до інноваційної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.В., Тонкошкур М.В. Історія туризму: підручник. Харків: Форт; 2010. 286 с.
2. Абрамов В.В. Спортивний туризм: підручник. Харків: ХНАМГ; 2011. 367 с.
3. Ажиппо О.Ю., Бондар А.С. Особливості рекреаційної та фізкультурно-спортивної діяльності дітей та молоді в Україні. *Спортивна медицина*. 2014. № 1. С. 41–46.
4. Андреева О. В. Розробка та впровадження технології проектування активної рекреаційної діяльності різних груп населення. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. №1. С. 4–9.
5. Андреева О.В. Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту:24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». К., 2014. 44 с.
6. Андреева О.В., Гакман А.В. Технологія розробки рекреаційно-оздоровчих програм у літньому оздоровчому таборі. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2011. №4. С. 216–220.
7. Андреева О.В., Ковальова Н.В, Хрипко І.В. Аналіз проблем та перспектив впровадження оздоровчо-рекреаційної діяльності старшокласників в умовах загальноосвітнього навчального закладу. В: Костюкевич ВМ, редактор. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць*. №5. Вінниця; 2018.
8. Андреева О., Головач І., Хрипко І. Формування мотивації учнів молодшого шкільного віку до оздоровчої рекреаційної рухової активності В: Костюкевич ВМ, редактор. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. праць*. 2016. №1. С. 11–15.
9. Антонов О.В. Інноваційні технології ігрової спрямованості із

застосуванням засобів пішохідного туризму для розвитку психомоторних здібностей школярів старших класів. В: *Вісник Чернігів. нац. пед. ун-ту ім. Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. Зб. наук. пр.* 2013. Вип.112. №1. С. 150-153.

10. Безверхня ГВ. Мотивація до занять фізичною культурою і спортом школярів 5–11 класів [автореферат]. Умань, 2003. 22 с.

11. Блистів Т, Білошицький Т. Доцільність участі вчителів фізкультури у проведенні краєзнавчо-туристичної роботи в школі. В: *Краєзнавство і туризм: освіта, виховання, стиль життя*. Матеріали 3-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Херсон; 2002. С.13-15.

12. Блистів Т. До питання формування змісту туристичної освіти в фізкультурних закладах освіти. В: *Інформатизація рекреаційної та туристичної діяльності: перспективи культурного та економічного розвитку*. Праці II Міжнар. конгр. Трускавець; 2003. С. 194–198.

13. Блистів Т. Комп'ютерне моделювання у сфері рекреаційно-оздоровчої діяльності та туризму. В: *Проблеми та перспективи розвитку науки на початку третього тисячоліття у країнах Європи та Азії*. Матеріали X Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Переяслав-Хмельницький; 2015. С. 244-246.

14. Блистів Т. Мотиваційні пріоритети школярів до занять у центрах дитячо-юнацького туризму. *Спортивна наука України* [Інтернет]. 2015. №1(65). С. 70-75. Доступно: <http://sportscience.ldufk.edu.ua/index.php/snu/article/view/293>.

15. Блистів Т. Оптимізація змісту підготовки фахівців для сфери туризму в закладах освіти фізкультурного профілю. В: *Молода спортивна наука України. Зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту*. Львів. 2002. Вип.6. №2. С. 513-516.

16. Блистів Т. Організація рекреаційно-оздоровчої діяльності у міських парках. В: *Молода спортивна наука України. Зб. наук. ст. з галузі фіз. культури та спорту*. Львів:ЛДІФК. 2001. Вип.5. №1. С. 10-12.

17. Блистів Т. Особливості освітньо-професійної програми підготовки фахівців з туризму. В: *Сучасні фітнес-технології у фізичному вихованні студентів*. Матеріали 2-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Київ; 2013. С. 12-14.

18. Блистів Т. Особливості рухових пріоритетів на дозвіллі вихованців центрів дитячо-юнацького туризму. *The International Scientific Association "SCIENCE & ENESIS"*. 2015. №2. С. 53-54.

19. Блистів Т. Характеристика рухових пріоритетів вихованців центрів дитячо-юнацького туризму. В: Кашуба ВО, редактор. *Сучасні біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті*. Матеріали III Всеукр. електрон. конф., присвяч. 85-річчю НУФВСУ. Київ; 2015. С. 70-72.

20. Блистів ТВ, Горбацьо П, Нужний ОВ. Теорія і практика туристичних походів: навч. посіб. Львів: Українські технології; 2006. 132 с.

21. Блистів ТВ. Доцільність підготовки фахівців для сфери туризму у фізкультурних закладах освіти. В: *Проблеми розвитку спортивно-оздоровчого туризму і краєзнавства в закладах освіти*. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. Київ; 2002. С. 60-62.

22. Блистів ТВ. Особливості організації туристських подорожей з активними способами пересування. В: *Краєзнавство і туризм у соціокультурному розвитку особистості*. Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. Глухів; 2011. С. 125-128.

23. Бондар АС, Серета НВ, Петренко ІВ. Особливості організації спортивного туризму в рекреаційній діяльності дітей та підлітків. *Основи спортивного туризму в рекреаційній діяльності*. 2016. С. 28-36.

24. Блистів, Т. В. (2019). Організаційно-методичне забезпечення оздоровчо-рекреаційної діяльності учнівської молоді у закладах позашкільної освіти туристсько-краєзнавчого напрямку. [Дисертація]. Київ: НУФВСУ, 258 с.

25. Випасняк, І. П. (2019). Корекційно-профілактичні технології у процесі фізичного виховання студентів із функціональними порушеннями опорно-рухового апарату: монографія. Івано-Франківськ: Вид. Кушнір Г.М., 347 с.

26. Випасняк Ігор, Іванишин Ірина, Стефанків Михайло. Стан позашкільної освіти з фізичної культури в Підкарпатті. *Фізична культура в школі: стан і перспективи розвитку* [Текст]: зб. тез доп. II Регіональної наук.-практ.

конф. (23-24 квітня 2021 р.) / уклад.: Б.М. Мицкан. Івано-Франківськ: Прикарпатський нац. ун-т імені Василя Стефаника, 2021., С. 7-10.

27. Випасняк, І., Іванишин, І., Луцький, В. Стан розвитку спортивно-оздоровчого туризму як складової частини системи фізичного виховання учнівської молоді Карпатського регіону. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*: 2019. №34. С. 31–37.

28. Випасняк, І., Шанковський, А. Інноваційні технології, спрямовані на підвищення ефективності процесу фізичного виховання студентів. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт*: журнал. 2018. №28. С. 28–34.

29. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: [навч. посібник]. Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с.

30. Гакман А. В. Організація рекреаційно-оздоровчої діяльності дітей 11-14 років в умовах дитячого табору відпочинку: автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту: спец. 24.00.02. Київ, 2012. 20 с.

31. Гончарова НМ, Бутенко ГО, Прокопенко АО. Умови впровадження рекреаційно-оздоровчої технології у процес фізичного виховання дітей шкільного віку. В: *Проблеми активації рекреаційно-оздоровчої діяльності*: зб. матеріалів 10 Всеукраїнської наук.-практичної конф. з міжнародною участю; 2016Трав 12-13; Львів; 2016. С. 101-105.

32. Горбунов Л. Вплив оздоровчого туризму на рівень фізичної підготовленості учнів старших класів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2010. Вип. 2(10). С. 47-50.

33. Гринева ТИ, Мулик КВ. Динамика показателів фізических качеств ребят 10–13 лет под влиянием занятий разными видами туризма. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2013. №10. С. 16-21.

34. Гриньова ТІ. Мотиви та зацікавленість дітей до занять різними видами спортивного туризму. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013.

Вип. 5(38). С. 82-85.

35. Гриньова ТІ, Мулик КВ. Оцінка фізичної підготовленості хлопців 11–12 років під впливом занять різними видами туризму. *Слобожанський науково-практичний вісник*. 2012. Вип. 5(2). С. 13-17.

36. Дем'янчук О., Альошина А. Особливості застосування занять оздоровчо-рекреаційної рухової активності зі школярами з використанням засобів спортивного туризму. *Молодіжний науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Фізичне виховання і спорт: журнал*. 2018. Вип. 32. С. 25–31. Взято з <https://sportvisnyk.eenu.edu.ua/index.php/sportvisnyk/article/view/682>.

37. Дем'янчук О., Альошина А. Характеристика дистанцій змагань у спортивному туризмі. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки*. 2016. Вип. 1 (33). С. 64–68. Взято з <https://sport.eenu.edu.ua/index.php/sport/article/view/42>.

38. Дем'янчук, О., Єрко, І., Томашук, О., Янюк, І. (). Оцінка рівня техніко-тактичної підготовленості у спортивному туризмі. *Фізична активність і якість життя людини: зб. тез доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. (Луцьк, 11–13 черв. 2019 р.)*. Луцьк, 2019. С. 55. Взято з <https://conferences.eenu.edu.ua/public/conferences/Tezu2019.pdf>

39. Жданова О, Блистів Т, Білошицький Т. Рівень теоретичних знань та практичних умінь з туристської роботи студентів ЛДДФК різних курсів навчання. В: *Молода спортивна наука України*. Зб. наук. пр. з галузі фіз. культури та спорту. Львів; 2006. Вип. 10. №3. С. 157-161.

40. Жданова О, Блистів Т, Чеховська Л. Досвід підготовки фахівців з рекреації та туризму в закладах освіти фізкультурного профілю на базовому та спеціалізованому етапах навчання. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2002. Вип. 2/3. С. 59–61.

41. Закон України «Про оздоровлення та відпочинок дітей» в 2008 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/375-17>.

42. Закон України «Про фізичну культуру і спорт»: за станом на 17 листопада 2009 року. Київ: Парлам. вид-во; 2009. 25 с.

43. Ковальова Н, Андреева О. Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності старшокласників у вільний час. В: *Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 15, Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. Зб. наук. пр. Київ; 2011. №7. С. 8-13.

44. Ковальова Н, Андреева О. Технологія проектування рекреаційно-оздоровчої діяльності старшокласників. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2012 Вип. 2. С. 29–34.

45. Ковальова Н. В. Технологія проектування позакласної роботи старшокласників з фізичного виховання: дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. К., 2012. 184 с.

46. Ковальова Н. Організація рекреаційно-оздоровчої діяльності старшокласників у позаурочний час. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2011. Вип. 3. С. 48–52.

47. Конох АП. Професійна підготовка майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму: монографія. Запоріжжя : Запоріз. нац. ун-т; 2006. 456 с.

48. Кудрявцев А. Особливості організації оздоровчо-рекреаційної діяльності дітей у дитячих оздоровчих таборах. *Вісник Прикарпатського університету*. 2018. Вип. 29. С. 32-36.

49. Луцький В. Сучасний стан і перспективи активного туризму в Українських Карпатах. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. 2010. №. 4 (12), С. 10-16.

50. Микола Соя, Петро Костюк Сучасні погляди на роль літніх оздоровчих таборів у формуванні та підтриманні рівня здоров'я у дітей середнього шкільного віку. *Молода спортивна наука України*. 2012. Т.4. С. 149-155

51. Москаленко Н. Сучасні підходи до організації фізкультурно-оздоровчої роботи з дітьми шкільного віку. *Спортивний вісник Придніпров'я*.

2007. Вип. 1. С. 16-20.

52. Мулик КВ, Мулик ВВ. Мотивація школярів та студентів до спортивно- оздоровчих занять з туризму. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. 2015. Вип. 7. С. 33-38.

53. Національній стратегії розвитку рухової активності в Україні до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація».

54. Носко МО, Гаркуша СВ, Воєділова ОМ, Носко ЮМ, Гришко ЛГ. Позашкільна здоров'язбережувальна діяльність з фізичного виховання як спосіб підвищення рухової активності та покращення стану здоров'я учасників освітнього процесу. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. 2017. Вип. 147(II). С. 86-90.

55. Сургай О. Основні види спортивно-оздоровчого туризму та його функції. *Молода спортивна наука України*. 2009. Т. 4. С. 188-192.

56. Павлова Ю., Борек З., Виноградський Б. Особливості залучення населення до оздоровчо-рекреаційної діяльності (на прикладі Польщі). С. 261-262.

57. Павлова ЮО. Теоретико-методичні засади забезпечення якості життя різних груп населення з використанням оздоровчо-рекреаційних технологій [автореферат]. Львів: ЛДУФК: 2016. 40 с.

58. Позашкільний туризм і краєзнавство в Україні: історія та сьогодення. Івано-Франківськ: Тіповіт; 2010. 110 с.

59. Приступа ЄН, Жданова ОМ, Линець ММ, та ін. Фізична рекреація: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту. Дрогобич: Коло; 2010. 448 с.

60. Сударєва НС. Оздоровчий напрям у професійній підготовці майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. В: Єрмаков СС, редактор. *Педагогіка, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. Наук. моногр. Харків: ХДАДМ (ХХІІІ). 2006. Вип. 4. С. 179–180.

61. Сургай О. Основні види спортивно-оздоровчого туризму та його функції. В: Приступа Є, редактор. *Молода спортивна наука України*. Зб. наук. пр.

з галузі фіз. культури та спорту. 2009. Вип. 13. №4. С. 188–192.

62. Теоретичні та прикладні аспекти рекреаційного природокористування в Україні: монографія / К. Кілінська, В. Руденко, Н. Аніпко, Н. Андрусак, Н. Коновалова та ін. Чернівці: Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, 2010. 250 с.

63. Тести і нормативи щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України (2015).

64. Тисовський О. Ідеологія Пласту – українського скаутингу. Івано-Франківськ: Місто НВ; 2012. 56 с.

65. Ткаченко В. В. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до використання здоров'язбережувальних технологій у дитячих оздоровчих таборах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2015. 20 с. укр.

66. Ткаченко ВВ. Основні аспекти поняття «здоров'язбережувальні технології». Наука і освіта. 2014. №3. С. 177-180.

67. Ткаченко ВВ. Підготовка вчителів фізичної культури у зарубіжних країнах. Наукова скарбниця освіти Донеччини. 2013. Вип. 1(14) . С. 124–127.

68. Ткачівська ІМ. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до туристсько-краєзнавчої роботи з учнями [автореферат]. Тернопіль; 2009. 20 с.

69. Товт В. Історія становлення та перспективи розвитку рекреаційно-туристичної зони Закарпатської області. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2017. Вип. 2. С. 113–120.

70. Товт В.А., Маріонда І.І., Сивохоп Е.М., Сусла В.Я. Теорія і технології оздоровчо-рекреаційної рухової активності: навч. посіб. Ужгород, 2015. 88 с

71. Томенко О. А. Рівень рухової активності підлітків та шляхи його підвищення на основі використання заходів оздоровчо-рекреаційного спрямування. *Слобожанський науково-спортивний вісник*. 2013. №3. С. 19-24.

72. Томенко О. А. Вплив занять туризмом оздоровчо-рекреаційного спрямування на показники соматичного здоров'я старшокласників. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2013. № 4. С. 57–60.

73. Тумак ЮІ. Законодавче регламентування фізкультурно-спортивної та

туристичної діяльності тіловиховних товариств Буковини (другої половини ХІХ – початку ХХ ст.). В: *Науковий вісник Чернівецького держ. ун-ту. Серія: Педагогіка та психологія*. Чернівці; 2013. Вип. 642. С. 172-178.

74. Федоренко Є. Особливості проведення активного дозвілля старшокласників, які навчаються в школах різного типу. В: Приступа Є, редактор. *Молода спортивна наука України. Зб. наук. пр. з галузі фіз. виховання, спорту і здоров'я людини*. Львів: ЛДУФК. 2011. Вип. 15. №4. С. 160-164.

75. Федоренко Є. Ставлення старшокласників, які навчаються в школах різного типу до шкідливих звичок. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2010 Вип. 2. С. 151-153.

76. Федоренко ЄО. Взаємозв'язок пріоритетних рис особистості з рівнем мотивації школярів до спеціально організованої рухової активності, в залежності від типу навчального закладу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. Вип. 5. С. 94-97.

77. Федоренко ЄО. Мотивація до занять спеціально організованою руховою активністю школярів. В: *Актуальні проблеми фізичного виховання студентів в сучасних умовах*. Матеріали регіон. наук.-практ. конф. Дніпропетровськ; 2011. С. 139–141.

78. Федоренко ЄО. Характеристика фізичної підготовленості старшокласників, які навчаються в школах різного типу. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2011. Вип. 1. С. 90-92.

79. Феоктистов МФ. *Технология развития физических способностей подростков на основе учета сенситивных периодов [диссертация]*. Волгоград; 2010. 294 с.

80. *Фізична культура в школі: навч. прогр. 1–4, 5–9 класів загальноосвіт. навч. закл.* Київ: Літера ЛТД; 2013. 352 с.

81. Фокін СП. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату. В: Єрмаков СС, редактор. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. Вип. 8. С. 88–90.

82. Футорний СМ. *Теоретико-методичні основи інноваційних технологій*

формування здорового способу життя студентів в процесі фізичного виховання [автореферат]. Київ; 2015. 44 с.

83. Чепелюк А.В., Кушнір Р.Г. Види оздоровчо-рекреаційної рухової активності: посібник (курс лекцій). Дрогобич: Видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2016. 96 с.

84. Чернявський МВ. Технологія впровадження рекреаційно-оздоровчих занять в процес фізичного виховання молодших школярів. В: *Вісник Чернігів. держ. пед. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. Зб. наук. пр. Чернігів; 2008. Вип. 55. №2. С. 157–160.

85. Шандор ФФ, Кляп МП. Сучасні різновиди туризму: підручник. Київ: Знання; 2013. 334 с.

86. Шафранський ВВ. Методичні рекомендації щодо покращення підготовки майбутніх фахівців зі спортивно-оздоровчого туризму. Тернопіль: Тернограф; 2010. 32 с.

87. Шиян ОІ. Державна освітня політика з питань забезпечення здорового способу життя молоді: монографія. Львів: Львів. держ. ун-т фіз. культури; 2010. 295 с.

88. Школа ОМ. Новітні технології в процесі фізичного виховання школярів: проблеми переходу від теорії до практики. В: *Педагогічний вектор розвитку фізичного виховання в Україні*. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Краматорськ. 2014. С. 34-9.

89. Юрчишин ЮВ. Технологія залучення студентів до рухової активності оздоровчої спрямованості у процесі фізичного виховання [автореферат]. Київ; 2012. 22 с.

90. Юшковська ОГ, Круцевич ТЮ, Середовська ВЮ, Безверхня ГВ. Самостійні заняття з фізичного виховання: навч. посіб. Одеса: Одеський мед університет; 2012. 364 с.

91. Andrieieva, O.V., Sainchuk, O.M. Approach to evaluating health level and adaptation possibilities in schoolchildren. *Pedagogics, psychology, medical- biological problems of physical training and sports*, 2014. №2. С. 3-8.

<http://dx.doi.org/10.6084/m9.figshare.923507>.

92. 44. Kohlberg L. Moral stages and moralization. Moral development and behavior. Holt, Rinehart and Watsons. N.Y., 1977. – P. 31-53.
45. Laporte W. Physical Education in the European Union in a harmonisation process in EUPEA. – New letter, 1999, №4. – p. 47-51.
93. McLean K.N., Mallet C.I. What motivates the motivators? An examination of sports coaches. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 2011, Vol. 17(1), pp. 21-35. doi: 10.1080/174089.2010.535201.
94. Grum B.I. Convention thought and practice in physical education problems of teaching and implications of change. *Quest*, 1998, №45. – p. 17-23.
95. Voinar I. Problems and Tendencies of professionals Education in Physical Culture area. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 2011, Vol. 17(1), pp. 44- 50. doi: 10.1080/17398872.2010.544902.